

KUSTBON

NR 4
DECEMBER
1994
ÅRGÅNG
51

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Minnesåret

KUSTBON

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin

Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Vikingagatan 25, 1/2 tr ned, 113 42 Stockholm
Öppettider: måndag – torsdag 9.00–14.00 (stängt i juli)
Tel: 08-32 48 78 Fax: 08-33 05 42

1994 utkommer Kustbon med 4 nummer.

Prenumerationspris: 235 kr helår
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11-6

Annonspriser:

1/1-sida (170 × 260 mm) 1.500:–, 1/2-sida (170 × 128 mm) 800:–,
2 sp × 128 (112 × 128 mm) 580:–, 1 sp × 128 (54 × 128 mm) 350:–,
2 sp × 84 (112 × 84 mm) 500:–, 1 sp × 84 (54 × 84 mm) 300:–,
dödsannonser 250:–, bilaga 1.000:–/st.

Produktion: Nordreklam/Masterprint

Omslagsbild: Nils Lagman

INNEHÅLL

- 2 Ledare av *Sven Salin*
- 4 Viktigaste 700-årsminnet av *Edvin Lagman*
- 5 Estlands svenskar. Uppbrott, hemkomst
Prolog av *Sven Ahlström*
- 6 Estlandssvenskarnas Skansendag
av *Sigfrid Gustavsson Hoas*
- 8 Estlandssvenskarnas Minnesdag
av *Edvin Lagman*
- 10 En sentida munkbromadam av *Ivar Boman*
- 12 Ajn niamods jölhälg av *Elmar Nyman*
- 13 Vacker julgåva julen 1994 av *Agneta Klitter*
- 13 Katarina 95 år av *Hans Selin*
- 14 Hem till Sverige – estlandssvenskarna på
årets bokmässa av *Agneta Klitter*
- 15 Svenskbynsidan Redaktör *Jörgen Hedman*
- 16 Frihetens port – Anförande av *Jörgen Hedman*
- 17 Frihetens port av *Hugo Mickelin*
- 19 Kyrkodagen av *Margareta Hammerman*
- 20 Skattsökning eller gravskändning?
av *Erik Schmidt*
- 21 Notiser
- 24 In memoriam: *Olle Lindström, Anne-Marie
Cronström och Arthur Enggrön*
- 25 Bokanmälan av *Göran Hoppe*
- 27 Bokanmälan av *Elvine Smedberg*
- 28 Notiser och familjenytt

1994 – ett år att minnas

Det var tänkt att 1994 skulle bli det år då vi firade 50-årsminnet av uppbrottet från Estland och ankomsten till Sverige. Vi skulle uttrycka vår tacksamhet till Sverige för det mottagande vi fick här och det liv vi har kunnat leva i frihet och välstånd. Men vi skulle också minnas de många estlandssvenskar, som inte kunde följa med på resan, de som uppbrottades av gränspatruller och de som omkom på vägen. Vi skulle lägga ner kransar på gravarna och vid minnesmonumenten över de i kriget stupade. Vi skulle ägna särskild uppmärksamhet åt de av våra ledare, lärare och anhöriga som fängslades, deporterades och försmäktade i sovjetiska fångläger i Sibirien – kanske just därför att de ville hävda Estlands frihet och försvara den estlandssvenska kulturen.

Mycket av detta har vi också kunnat genomföra och vi kan blicka tillbaka på ett minnesrikt år. Ändå kommer år 1994 att gå till historien som det år då Estoniakatastrofen inträffade. M/S Estonias undergång kommer för lång tid framåt att överskugga det mesta andra, som har hänt under 1994. Vi, inom Svenska Odlingens Vänner, känner oss särskilt drabbade därför att vår vice ordförande, Olle Lindström, och hans hustru fanns med ombord tillsammans med några andra av våra medlemmar. Men vi delar naturligtvis sorgen och saknaden med många familjer, föreningar, skolor, företag och organisationer både i Sverige, Estland och Finland. Estoniakatastrofen kommer för lång tid framåt att påverka förbindelserna och samarbetet mellan oss här i Sverige och våra vänner i Estland. Den har också satt sin prägel på alla våra aktiviteter efter den 28 september.

Våra program och aktiviteter och de olika händelserna under minnesåret har skildrats i särskilda artiklar, bla i denna tidskrift. Jag skall här inte upprepa vad som skrivits på annat håll. Dessutom återstår, när detta skrivs, två viktiga inslag i vårt minnesfirande, nämligen familjefesten på Lantis och utgivningen av vår minnesbok. Jag vill ändå försöka göra en summering av minnesåret. Vad har vi uppnått? Och hur går vi vidare?

När vi började planeringen för minnesåret satte vi upp tre mål för vårt minnesårsfirande.

1. Att manifesteras vår estlandssvenska kultur och skapa en känsla av samhörighet och gemenskap, dels bland oss estlandssvenskar här i Sverige och dels mellan oss och estlandssvenskarna i Estland.
2. Att påminna det omgivande samhället, både i Sverige och i Estland om vår existens och synliggöra något av vår estlandssvenska kultur.
3. Att medverka till att föra vårt kulturarv vidare till kommande generationer.

Har vi lyckats uppnå dessa mål? Det är naturligtvis för tidigt att dra definitiva slutsatser. Någon egentlig utvärdering har ju inte gjorts. Var och en som deltagit i olika aktiviteter har gjort sina erfarenheter och har sina synpunkter. Detta kan därför bara bli några personliga reflektioner.

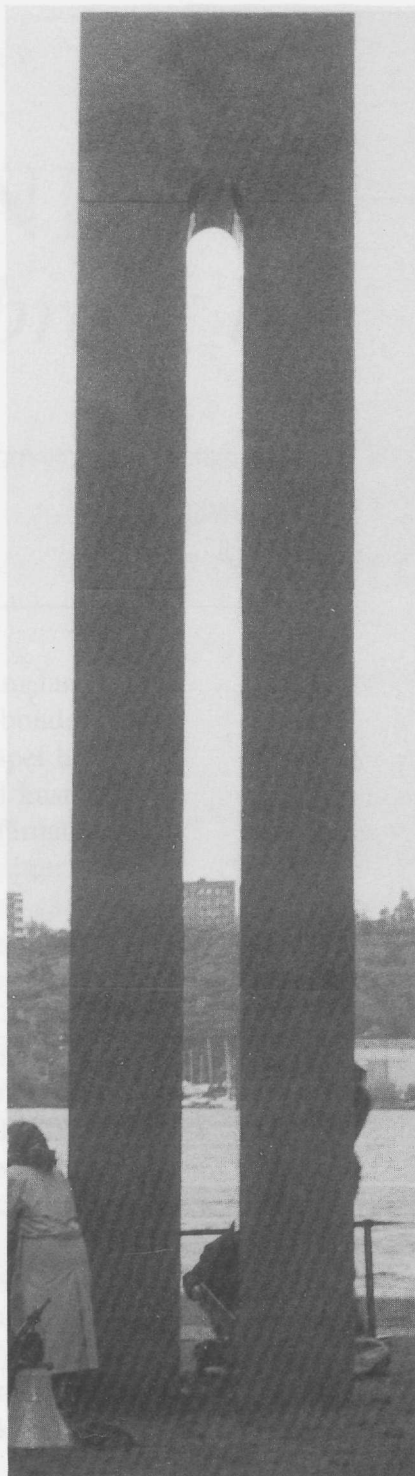
Låt mig för det första konstatera, att det har varit fantastiskt roligt att medverka i planerings- och förberedelsearbetet i de olika kommittéerna. Det har skapat en mycket stor gemenskap mellan SOV:s styrelse, olika grupper, hembygdsföreningarna, ungdomsföreningen och svenskbyborna m fl. Alla har ställt upp i arbetet med entusiasm, idériakedom och energi. Visst kände vi gemenskap och estlandssvensk samhörighet under vår hembygdsdag på Skansen och vid kyrkodagen i Immanuelskyrkan. Visst kan vi vara glada och stolta över vad vi estlandssvenskar kunde prestera på Sollidenscenen, på de andra scenerna och, kanske inte minst, vid musikgudstjänsten i Seglora kyrka. Med sång, musik och dans blev allt detta verkligen till en manifestation över estlandssvensk kultur.

Under midsommarfirandet i Estland, i Birkas, Bergsby, Roslep och på Runö och på alla andra orter och under Ormsödagarna på Ormsö lyckades vi också skapa en gemenskap mellan estlandssvenskar i Sverige och estlandssvenskar i Estland. Det var både fest och glädje och högtid och allvar, som skapade en brygga över de 50 år som skilt oss åt. I minnesgudstjänster och genom kransnedläggningar kunde vi också i vemod uttrycka vår saknad och tacksamhet till alla dem som arbetat för estlandssvenskarnas sak, men inte kunde vara med och dela våra upplevelser.

Vårt minnesårsfirande har också skapat en större förståelse mellan estlandssvenskar och ester i Sverige. Vi planerade och genomförde tillsammans minneshögtiden i Konserthuset och reste gemensamt ett monument som tack till Sverige, svenska folket och Sveriges regering på Djurgården "Frihetens port". Det finns mycket som vi estlandssvenskar har gemensamt med Sverigeesterna, framförallt den tacksamhet vi känner mot Sverige och svenskarna vid firandet av vårt 50-årsminne och detta har stärkt vårt samarbete och vår gemenskap. Det finns naturligtvis också skillnader, som vi alla är väl medvetna om, och som vi inte behöver lyfta fram särskilt vid gemensamma manifestationer.

Vi kan alltså säga att vi har uppfyllt det första målet i varje fall. Vi har lyckats skapa en gemenskap bland estlandssvenskarna både i Sverige och i Estland och mellan olika estlandssvenska grupper. Det har kommit mycket folk till våra olika evenemang och vi har i allmänhet känt att människor är glada och tacksamma för de initiativ som tagits och de möjligheter till samvaro och gemenskap som skapats.

Har vi lyckats synliggöra vår estlandssvenska kultur och påminna

"Frihetens port" fotograferad av Johan Landman vid avtäckandet den 7 oktober 1994

rikssvenskar och ester om vår existens? Våra gemensamma evenemang, framförallt hembygdsdagen på Skansen, minneshögtiden i konserthuset och avtäckandet av monumentet "Frihetens port" har rönt stor uppmärksamhet i massmedia. I hembygdsdagen deltog också många rikssvenskar, som besökte våra utställningar och hantverksmontrar, lyssnade på sången och musiken och såg på folkdansuppvisningarna. Jag tycker nog att man kan hävda att vi nådde ut med vårt budskap betyd-

ligt mer än vi tidigare gjort. Sedan kan man alltid önska att radio och TV borde ha intresserat sig ännu mer för våra aktiviteter. Det var åtskilliga människor som besökte vår monter på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg och lyssnade på vår presentation av minnesboken på Speaker's corner. Med våra seminarier om aktuell historisk, kulturgeografisk och språkvetenskaplig forskning nådde vi en liten, men kvalificerad forskargrupp utanför våra egna led.

Ännu större uppmärksamhet väckte hembygdsföreningarnas och samfundets midsommarfirande i Estland och Ormsödagarna. Där deltog en ännu större andel av den omgivande befolkningen och evenemangen sändes också i TV. Jag tycker därför, att man med fog kan hävda, att betydligt fler svenskar och ester är medvetna om estlandssvenskarnas existens och kultur nu än före detta minnesår. Det är med särskild glädje och tillfredsställelse, som jag konstaterar att Estlands president, Lennart Meri, deltog i firandet av Ormsödagarna, att Sveriges kulturminister, Birgit Friggebo, medverkade vid hembygdsdagen och vid minneshögtiden i Konserthuset och att Sveriges konung avtäckte monumentet "Frihetens port".

Har vi lyckats föra det estlandssvenska kulturarvet vidare till barn och barnbarn och till kommande generationer? Det kan bara framtiden utvisa. Vårt minnesårsfirande har dock aktiverat vår ungdomsförening mycket påtagligt, särskilt inför planeringen och genomförandet av familjefesten. Ungdomsföreningen har också aktivt engagerat sig i skapandet av en ungdomskör, SONG-kören. Det har deltagit många ungdomar i våra evenemang, särskilt hembygdsdagen på Skansen och midsommarfirandet i Estland och familjefesten. Det finns nu mycket goda förutsättningar att föra arbetet vidare.

Jag vill utnyttja detta tillfälle till att uttrycka ett varmt tack till alla som engagerat och tålmodigt har arbetat för att göra vårt minnesår till ett minnesrikt år. Låt oss inte låta den katastrof, som har inträffat, helt och hållet förta intrycket av de goda resultat, som vi uppnått med vårt minnesårsfirande. Låt oss minnas våra 50 år i Sverige med glädje och tacksamhet. Låt oss med sorg och saknad minnas alla dem som aldrig kom fram till Sverige och må deras minne leva vidare. Låt oss fortsätta vårt samarbete mellan de olika föreningarna och med vännerna i Estland och låt oss arbeta vidare med att utforska och bevara den estlandssvenska kulturen.

Sven Salin

Foto Saaremaa
Muuseum/Ösel Museum.

Viktigaste 700-årsminnet *Edvin Lagman*

I år för sjuhundra år sedan nämns svenskarna i Estland för första gången. Detta är i en urkund undertecknad av biskopen över stiftet Ösel-Wiek och rör estlandssvenskarnas rättsliga förhållanden.

Biskopssätet i Gamla Pernau i det medeltida Estland förstördes i samband med litauernas härjningar av staden i början av 1260-talet, och därefter flyttade Ösel-Wieks förvaltning och kyrkoorganisation 1263 över till staden Hapsal längre norrut vid Estlands västkust, där en ny katedral stod färdig mot slutet av 1260-talet. Denna katedral har gått igenom skiftande öden, men den står nyrenoverad kvar än i dag. Detta biskopss Stift, Ösel-Wiek, har haft en stor betydelse för invandringen av svenskar till Estlands kuster och öar.

I Hapsals stadsrätt från 1294, stadfäst av biskop Jakob, tillerkänns svenskar samma arvsrätt som tyskarna, varhelst de bor i biskopens stift.

Det har stått en ganska livlig diskussion kring denna urkund. Den är bevarad i en avskrift från mitten av 1500-talet, och man har antagit att årtalet är fel eller biskopens namn. Man har inte kunnat se, att en biskop Jakob funnits mellan Heinrich, som beklädde ämbetet till 1294 och Konrad, för vilken året för ämbetstidens början är 1297. Den Jakob som är känd var bis-

kop mellan 1322 och 1337. Den rätts-historiska forskningen i Baltikum har allmänt ansett att årtalet är rätt och namnet fel. Härtill ansluter sig Paul Johansen i sitt arbete Nordische Mission och Evald Blumfeldt i Estlandssvenskarnas historia. Av annan uppfattning är Svante Jakobsson, som menar att årtalet (na gades gebort dusent twe hundert vnt ver vnd negentich) är felaktigt men namnet riktigt (Osilia-Maritima 1227-1346).

Man bör i alla fall bedöma urkundens uppgifter objektivt och utgå ifrån att de är riktiga. Man kan inte avfärda dem för att de är en avskrift. Ser vi närmare på biskopslängden, finner vi ju att det blir en lucka mellan biskop Heinrich och biskop Konrad. Det är självklart, kan det tyckas, att åtminstone en biskop har beklätt ämbetet under denna tid. Denne biskop finns namngiven i avskriften av urkunden: Jakob. Det är ju ingenting som hindrar att det funnits flera biskopar med detta namn. Det finns tre Heinrich, fem Johannes, två Hermann osv. Och det har funnits två Jakob, den förste som är nämnd 1294 och den andre som beklädde ämbetet 1322-1337).

På Arensburgs (Kuressaare) slott finns en tavla över ordenstidens biskopar som återger estniska (baltiska) forskares uppfattning. Där står Jacob upptagen på femte plats mellan Heinrich II och Conrad I. Denna tavla förfärdigades i samband med slottets renovering 1904-1912.

Slottet användes av biskopen som sommarresidens. Ösel har genomlevt kärva tider. Inte underligt att biskopen ansåg sig behöva starka fästningar för att freda sig. Hapsals slott, som var biskopens fasta säte, var ännu mäktigare än slottet i Kuressaare. Det var alltså synnerligen oroliga tider, innan konvulsionerna efter korståget i Baltikum hade lagt sig – och Tyska Orden slutgiltigt hade förmått lägga sin hand över landet. Det är förvånansvärt att erövrarna hann – och förmådde – kolonisera landområden med främmande nationer. Säkert hade denna koloniseringsverksamhet särskilda syften. Svenskarnas kunskaper på speciella områden kom säkert väl till pass och bidrog i varje fall i början till deras privilegierade ställning. Men tiderna ändrades, och våra förfäder fick sida vid sida med esterna kämpa mot ett godsägarförtryck som sökte förslava de tidigare fria bönderna.

Men i år är det sjuhundra år sedan estlandssvenskarna första gången träder fram i historiens ljus, då som ett ungt släkte, vilket med friskt mod börjar röja sig en framtid på andra sidan Östersjön. □

ESTLANDS SVENSKAR

Uppbrott, hemkomst

Prolog skriven för Hembygdsdagen på Skansen

27 augusti 1994

av Sven Ahlström

I blekgrå gryning styr en ensam farkost,
en flotte lik och timrad av en bonde
mer van vid skärgård än av öppet hav.
Försiktigt nalkas den en okänd kust.
Med solen som kompass den färdats nu
och Karlavagnen under klara nätter.
För trenne dar sen övergav man gård,
där trenne höstar svett av kornets ax,
och torkan tagit åkerns unga brodd.

Tolv hundra år har gått sen Jesus föddes,
lägg därtill åttio än, när kyrkor rests
i kontinentens alla kristna länder –
blott Estlands stammar har nyss kämpat än
för nedärvd tro och mot en okänd Gud.

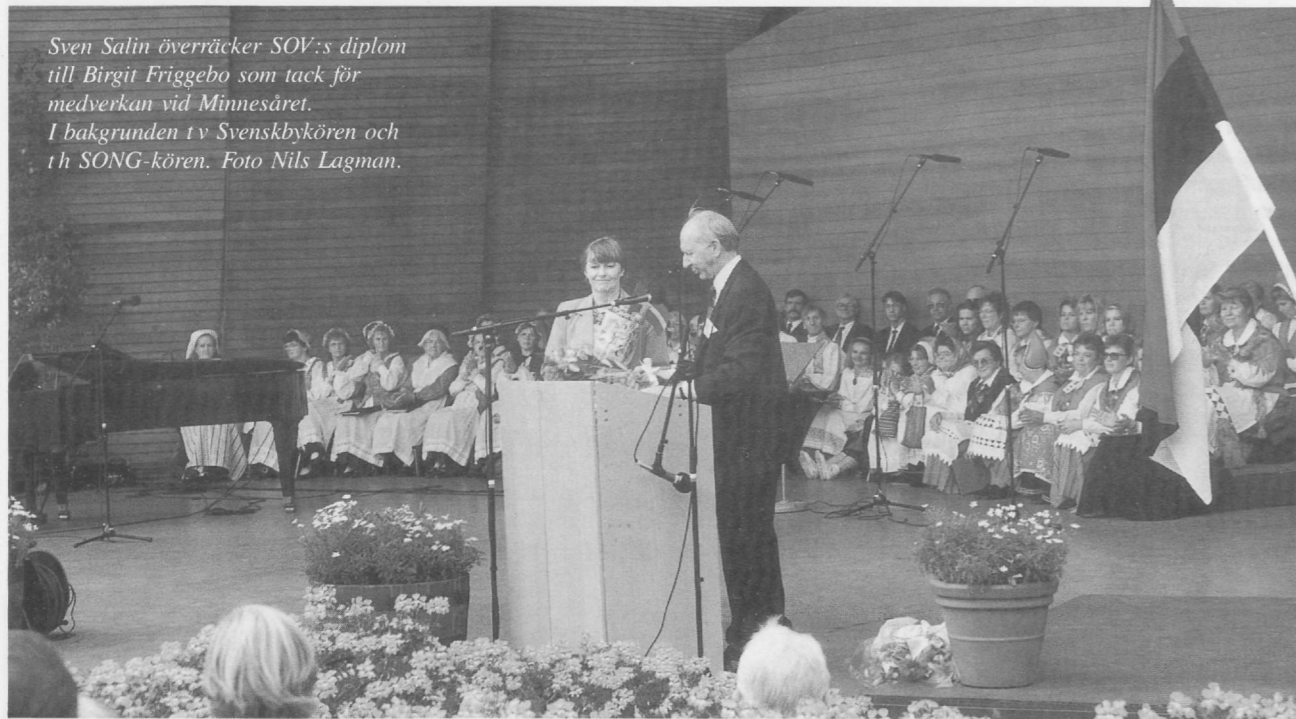
Och målet är just Estlands kust och öar,
som blott besöks av fångstmän sommartid
men är jungfrulig mark för äng och åker.
En lädersäck med korn, en järnskodd spade,
se där, vad mannen och hans kvinna äger.

Sjuhundra år har gått. Idag vi minns
ett annat uppbrott bort från Aibolandet:
Ormsö, Nargö, Nuckö, Rickul, Runö,
Rågö, Hapsal, Odensholm med flera.
Ej var det torka eller frost den gången,
nej, långt mer skräck för tundra och Gulag,
kort sagt för hela, kalla, slutna staten.

När bondens redskap usurperades
och sattes som symbol på främlingsfanan,
då smiddes såsom aldrig stål till svärd.
Ej plats, ej grav, ej kors, blott offrens namn
skall länge minna oss om döda landsmän.

Ej olik mannens och hans kvinnas färd
blev vår i båtar timrade av bönder.
Men målet var för oss en vaken dröm,
en utopi i fred, en upplyst stad,
vårt eget aldrig glömda svenska språk,
ett folk som undgått krig och död och brand.
Och mitt bland detta folk har vi satt bo.
Här är vi hemma, här har vi fått ro.
Här har vi kunnat samlas, tänka fritt.
De femtio år som gått har kunnat se
imperier bli till grus. Ett folk står upp,
och världen blir en annan. Fri och sann
är endast den, som vågar språnget ut.

En cirkel är nu sluten. Våra barn
har fredligt integrerats här i riket.
Men länge än som verklighet, som saga,
skall trådar vävas in i en tapet
till mörka stråk, som är vårt släktes särart.

Sven Salin överlämnar SOV:s diplom till Birgit Friggebo som tack för medverkan vid Minnesåret. I bakgrunden i Svenskbykören och th SONG-kören. Foto Nils Lagman.

Estlandssvenskarnas Skansendag

Sigfrid Gustavsson Hoas

Föreningen Svenskbyborna skulle nu delta i hembygdsgången med en fotoutställning samt bokförsäljning och dessutom skulle Svenskbykören sjunga några sånger på Sollidenscenen samt dessutom delta i en musikgudstjänst i Seglora kyrka senare framåt kvällen. Kören hade övat med stor entusiasm och den hade utökats under senare tid med flera yngre krafter och omfattade nu 32 medlemmar. Kören samlades kring Eivor Buskas redan klockan elva vid Solliden för insjungning. Klockan 13.00 hördes spelmansmusik – en gånglåt – och så syntes tåten på en lång procession med fanbärare som bar Estlands och Sveriges fanor i spetsen. Sedan kom spelmän, danslagsmedlemmar och övriga estlandssvenskar alla iklädda folkdräkter. Publiken hälsade stående fanornas ankomst under det att dessa fördes fram mot talarstolen och placerades i en ställning. Deltagarna och åhörarna intog då sina platser. Högtidssammankomsten hade nu börjat!

Gunnar Nyman (med Nucköursprung) läste en prolog, ett stycke kallat "Estlands svenskar, uppbrott – hemkomst" skrivet av Sven Ahlström (från Ormsö). Sedan intog Skansens chef, Hans Alfredson, talarstolen och hälsade estlandssvenskar och svenskbybor välkomna till Skansen, inte blott denna dag utan också i framtiden.

Till estlandssvenskarnas hembygdsgång på Skansen den 27 augusti 1994 hade också alla vi svenskbybor inbjudits. Det var en stor ära och glädje för oss att få räknas till den stora estlandssvenska familjen. Svenskbyborna har alltid råkat ligga steget före som estlandssvenskar, ty redan 1781 blev våra förfäder förvisade från Dagö för att dväljas under 147 år nere i Ukraina. Den första augusti 1929 kom svenskbyborna som de första invandrarna till Sverige i modern tid. Så vi hade plågsamt redan slagit rot i vårt "nygamla" fädernesland när större delen av estlandssvenskarna anlände under år 1944.

SOV:s ordförande Sven Salin höll där efter högtidstalet, där han betonade att det inte var fråga om ett jubileumsfirande. Nej, det går inte att fira ett jubileum kring estlandssvenskarnas uppbrott från sina hem, men väl att fira och minnas mottagandet i Sverige och vara tacksamma över de gångna femtio åren här i landet. Hovsångare Björn Asker, ackompanjerad på piano av Ingrid Mickelin-Fredriksson sjöng sedan "Biskop Thomas frihetssång", vilket väl passade in i sammanhanget. Så följde ett tal av kultur- och invandrarminister Birgit Friggebo, där hon bl a framhöll att kultur och invandring hör ihop, och allt det goda detta kan medföra. Hon omnämde i detta sammanhang även svenskbyborna. Så blev det SONG-körens tur att visa vad de kunde under ledning av Helle Lemmik. Kören sjöng några sånger som klinga-

de vackert och belönades med applåder. Lycka till i fortsättningen! Ett besök i Roma på Gotland för körens del den första augusti 1995 vore välkommet! Vad säger kören och Föreningen Svenskbyborna om det? Sedan anträdde Rågöbornas danslag under ledning av Arnold Lindgren scenen. De utförde stiligt några danser med schvung och takt. Dansa på och smitta gärna av er, kära rågöbor! Under dansen bytte vi i svenskbykören plats med SONG-kören och gjorde oss redo. Först gick Oskar Utas fram och berättade om den traditionella sångstil och den repertoar som kören har. Ibland händer det att sångare sjunger sin egen stämma harmonierad mot melodistämman. Texterna är ofta ålderdomliga – både de profana och de kyrkliga. Därefter sjöng kören "Jag är svensk till kropp och själ". I den rikssvenske missionä-

ren Wilhelm Sarwes sångbok som gavs ut 1929 står det: "Text av utlandssvensk", för Sarve ville inte reta Sovjet med namnet Kristoffer Hoas, eftersom underhandlingar just då, 1928–29, pågick om en utvandring för svenskbybornas del. Den andra sången, "Ditt svenska språk, o håll det kärt", kan kören verkligen sjunga som en uppmaning till alla svenskar överallt att göra så! Så följde hälsningar från ordföranden i Föreningen Svenskbyborna Karl-Olof Hinas, Estlands ambassadör i Stockholm Margus Laidre, svenske kulturattachén i Tallinn Hans Lepp, ordföranden för Sverigeesternas Representation Sven Hansson samt till sist Ain Sarv som representerade Föreningen för Estlandssvensk Kultur i Estland. Som avslutning sjöng hovsångare Björn Asker "Land du välsignade" och allra sist sjöng alla stående och med hjärtans lust "Modersmålets sång". Ett mycket innehållsrikt och värdigt Minnesprogram var nu till ända.

och danser av danslag från Rågöarna och Ormsö. Folkmusiken spelades på gamla instrument som talharpa, kantele och säckpipa. På Bollnäsbanan kunde alla dansa glatt efter musik av Ain Sarv och andra spelemän. Rågöspelemännen var tex mycket uppskattade. Med stor glädje fick vi svenskbybor åter se och höra Totte Hultmans Trio spela folkmusik från Gammalsvenskby. Trion glädde oss redan den första augusti i Roma i år. Klockan fem skulle Svenskbykören öva i Seglora kyrka, men där pågick faktiskt ett bröllop då. Klockan sex skulle en musikgudstjänst hållas och långt före var kyrkan fullsatt. Vi från svenskbykören vandrade in och tog plats längst fram.

Barytonen Ove Pettersson sjöng ledsagad av orgeln Händels "Largo". Hans mjuka och lugna framförande försatte åhörarna i en rofylld stämning. Mezzosopranen Marie-Louise Zeisig sjöng därefter mycket vackert "Kvällen stundar" – ett bröllopskväde från Ma-

ter Herren" och "Signe ock bevara". Pianot sköts något åt sidan så att hela kören skulle få plats och kören sjöng sedan så gott och trosvisst som den någonsin kunde. Efter fullbordat värv förstod vi i kören att allt gick hem då körledaren Eivor Buskas ansikte lyste som en sol mot oss.

Så ett steg österut och ett dramatiskt avsnitt ur Mussorgskijs opera "Boris Godunov". Gunnar Nymans djupa, klara bas följde den ryska texten väl och Ingrid Mickelin-Fredriksson understödde fint och följsamt på piano. Sedan åter till Dalarna och Marie-Louise Zeisig som framförde en vacker sång från Malung – "I denna ljuva sommartid", upptecknad av Anders Bond med orgelsättning av Bengt Granstam. Så framträdde barytonen Ove Pettersson en andra gång Adolf Fredrik Lindblads "Aftonen". Sopranen Ellen Pelmas återkom sedan med Johan Helmich Romans "Vi love dig" ur dennes Svenska mässa. Som ett sista sånginslag framförde Ellen Pelmas, Marie-Louise Zeisig, Ove Pettersson och Gunnar Nyman tillsammans Walter Ahléns ljuvliga "Sommarpsalm".

Det genomförda programmet bevisar att det finns många stora och skickliga förmågor bland estlandssvenskarna. En kort altarandakt hölls av Marianne Sautermeister och som avslutning följde församlingssång av psalmen "Hör hur tempelsången ljuder...!", där den sista versen sjunges stående: "Herre signe du och råde...!".

Så återstod av dagen bara en kort samling i Ladan för alla medverkande med ett dansuppförande av Skansens danslag, ett glas vin med tilltugg och utdelning av diplom till alla som planerat och medverkat i firandet av hembygdsgången på Skansen. SOV:s ordförande Sven Salin tackade alla som förberett och alla som deltog i denna oförglömliga högtid här på Skansen den 27 augusti. Som svenskbybo och deltagare i Svenskbykören får jag tacka så varmt att vi fick medverka och träffa så många estlandssvenska vänner. □

Före deltagandet i, och betraktandet av, alla andra programpunkter på Skansen blev det att hälsa på alla vänner och släktingar. Till exempel min syster med make och hennes son och dotter med familjer. Där var också Emil Kristoffersson Hoas med fru Lonny, Ain Sarv, Urmas Selirand från Dagö med sin fru Tiina, Jörgen Hedman m fl, m fl. På Logen och på Bollnästorget kunde vi se hur linet bereddes, knyppling utfördes och hur verktyg och redskap såg ut. Foton visade kultur och historia, också Svenskbyföreningens bildskärm fanns med. Böcker såldes av både estlandssvenskar och svenskbybor. Vidare bjöds på estlandssvensk folkmusik och dito sånger

lung. Gunnar Nyman sjöng med sin djupa bas därefter ett till stycke från Dalom: "En herrdag i höjden". Sopranen Ellen Pelmas sjöng sedan en folklig koral från Runö – "Den signade dag" – underbart! Ett långt steg tidsmässigt västerut och Lena och Eva Lorentz framförde till piano 1600-talskompositören Henry Purcells "Let us wander" och "Sound the trumpet". Ackompanjatören var Ingrid Mickelin-Fredriksson. Tyvärr passar det inte att applådera i kyrkan, men jag tror att Vår Herre satt på sin tron i himlen och nickade, njöt och applåderade.

Och så äntligen var det vår tur. Svenskbykören skulle sjunga sina två speciella sånger/psalmer – "Vänta ef-

Estlandssvenskarnas minnesdag

Edvin Lagman

Foto: Nils Lagman

Femtio år i Sverige! Ett halvsekel. För icke så få ytterligare ett år, och för 110 rågöbor 54 år. Det var ett minne, san- nerligen värt fira. Och det blev en stor dag, hembygdsgdagen den 27 augusti på Skansen, som även blev till glädje för en bredare allmänhet.

Vädret – det spelar ju en så stor roll i sådana sammanhang, och det kan man inte förbigå i en rapport från hembygdsgdagen: vädrets makter var gunstiga, det var uppehåll praktiskt taget helt och hållet.

Festligheterna inleddes med marsch i folkdräkter upp till Solliden, där huvudprogrammet, den ”officiella” delen, ägde rum. Den inleddes med en prolog, skriven av Sven Ahlström och uppläst av Gunnar Nyman. Bland gästerna fanns statsrådet Birgit Friggebo, Estlands ambassadör Margus Laidre, Sveriges kulturattaché i Tallinn Hans Lepp, Sven Hansson från Sverige-esterna, från Samfundet för estlandssvensk kultur Ain Sarv m fl.

SOV:s ordförande Sven Salin, som

ledde sammankomsten, hälsade välkommen. Även Skansen-chefen Hans Alfredson hälsade estlandssvenskarna. Talare var bl a Birgit Friggebo, Margus Laidre, Sven Hansson, Ain Sarv m fl. SONG:s hälsning framfördes av Monica Ahlström och svenskbybornas av Karl-Olof Hinas.

Talen interfolierades med sång av hovsångare Björn Asker, ackompanjerad av Ingrid Mickelin-Fredriksson och av körsång – Mats Ekmans visor! – av SONG-kören. Dessutom sjöng Svenskbykören, och rågöbornas danslag dansade folkdanser.

Ett stort program och en rikhaltig utställning hade ordnats på Bollnästorget och Tingsvallen. Bokförsäljningen tilldrog sig särskild uppmärksamhet.

Man blev överraskad av det stora antalet titlar. Så var det utställning av bilder och föremål som belyste estlandssvenskarnas historia och kultur. På Tingsvallen spelades bl a på tagelharpa av riksspelmannen Sture Bergelt och Svante Lagman, där ordnades lekar för barn, estlandssvensk folkmusik; sånger och danser framfördes. Rågöbornas danslag uppträdde även här, stillfullt och säkert, Ain Sarv och andra spelmän från Estland uppträdde med gamla instrument, såsom simmel och säckpipa. Ytterligare folkdans – av Ormsö danslag – bjöds. Svenskbybor uppträdde i Totte Hultmans Trio, som spelade till allmän dans.

Dessutom fick man smaka Ormsösoppa, se på tillverkning av *skuar*, titta

på sälfångstredskap från Runö och lyssna på dialektband.

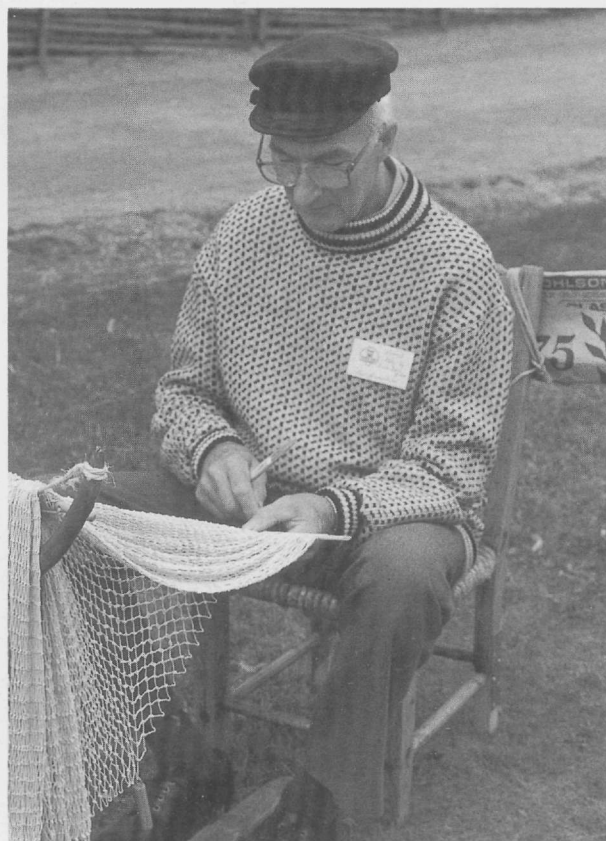
Detta var några av de arrangemang som man kunde se och höra.

Kl 18 gavs ett musikprogram i Seglora kyrka. Medverkande var estlandssvenska sångsolister: Ellen Pelmas, sopran, Marie-Louise Zeisig, mezzosopran, Ove Pettersson, baryton, och Gunnar Nyman, bas. Eva och Lena Lorentz sjöng duett, Svenskbykören sjöng under Eivor Buskas ledning, Ivar Rendal ackompanjerade på orgel och Ingrid Mickelin-Fredriksson på piano. Marianne Sautermeister förrättade altardakten.

Alla var estlandssvenskar utom organisten och prästen!

Det var en stor dag, alltigenom lyckligt genomförd, vilket till allra största delen berodde på Sven Salins säkra och professionella ledning under högtids-sammankomsten på Solliden. Men även i övrigt märktes överallt en säkerhet i uppträdandet och en glädje över att få visa vad som hörde till vår hembygd och vårt ursprung.

De sjungande ungdomarna i kyrkan är alla professionella, Ellen Pelmas känd från Göteborgsoperetter, Marie-Louise Zeisig i andra sammanhang, Ove Pettersson (Blees) bl a från TV-julprogram och Gunnar Nyman som ny vid Operan. Det är roligt att vi har fått egna krafter, som kan bereda oss glädje och sprida glans över vårt namn även på detta sätt. □

"Här jobbar Selma i sin bod vid Mosebacke torg i Stockholm."

(Foto Pressens Bild).

I Kustbons årgångar hittar man få bidrag som belyser estlands-svenskarnas integrering i det svenska samhället. Framförallt saknas det beskrivningar av enskilda livsöden. Ivar Bomans fina skildring av sin strävsamma mammas liv kan utgöra upptakten till en ny giv.

Vi, som så många andra nyanlända från Estland, var tvungna, att i ekonomiskt hänseende börja från noll. Mor hade dock förståndigt nog medtagit sin gamla stickmaskin för sockor från Tallinn och denna kom snart till flitig användning. Fotdelen stickades på denna maskin och skaflet tillkom på en annan maskin, som var rund och vevades nästan som en grammofon. Mor var duktig på att ordna köpare av sina sockor bla fick hon PUB och NK som kunder och min kamrat från svenska skolan i Reval (Tallinn), Nils-Erik Willman och jag vandrade i trappor i hyreshuset i Stockholm och sålde efter bästa förmåga. Vi upptäckte snart, att vi sålde bäst där det var skrivet "Bettleri förbjudet" på ytterdörrarna.

Konkurrensen från andra stickningsverkstäder blev emellertid för stor efter 7-8 år och mor Selma satsade sina besparingar på att sälja livsmedel i stället. Några år in på 50-talet hyrde hon in sig i en liten butik i pontonen på vattnet vid Munkbrotorget i Stockholm där numera tunnelbanestationen "Gamla Stan" finns. För att ge plats för tunnelbanebygget, bogserades pontonen till Kornhamnstorg. Jag tjänstgjorde alldeles intill, på Skeppsbron, som speditör hos den anrika firman AB Olson & Wright.

Något gemensamt fungerande värmesystem kan jag inte minnas att det fanns på pontonen. På vintrarna var det lika kallt ute som inne i pontonhallen med dess bodar för livsmedel, blommor och fisk. Mor och hennes biträde, fröken Lonny Holm (även hon från Estland) var ibland såpass påbyltade mot kylan, att enbart de röda nästipparna syntes. Ett elektriskt litet värmeelement i boden för en person fanns. Jag njöt något alldeles oerhört när jag kom på besök och fick sitta intill elementet ätandes varmt, nybakat estniskt rågröd (surlimpa) med smör och valfritt pålägg utav 26 sorter. Jag hjälpte till med att på "mitt" kontor sälja färdigbredda smörgåsar, som med ett undantag (sikrom som pålägg) kostade 60 öre styck levererade till konsumenterna vid kontorsborden. 15 minuters

En sentida munkbromadam

*Selma Boman
Handstickade, liljekonvalj-
mönstrade*

*Längsjarlar,
yllte, olivgrön färg, billigt.
Adress: Drottningbron 25, 2 tr.
123 53 Fursta, Stockholm.
Telefon: 08/64 31 14.*

1980 (Mor var då 70 år gammal) ankom en saudiarabisk prins med sitt hov till Stockholm och hyrde ett helt våningsplan på Sheraton hotell. Mor tog med sig ett femtontal sjalar och begav sig dit och anhöll i dess reception att få möta prinsen för att sälja sjalar. Detta förvägrades henne, men mor var envis. Hon lämnade kvar sjalarna tillsammans med sin adress och bad receptionen, att överlämna dessa till prinsen tillsammans med prisuppgifter. Sedan lämnade mor hotellet, som

var omringat av limousiner med ståtliga livréklädda chaufförer.

Prinsen hördes inte av och efter någon vecka besökte mor Saudi Arabiens ambassad på Djurgården i Stockholm. Hon hade inget kvitto på, att prinsen mottagit sjalarna, men ambassaden lovade försöka hitta prinsen var han nu fanns i världen och tillskriva denne. Någon månad senare kom en check från Schweiz med full betalning – avsändare prinsen!

Ivar Boman

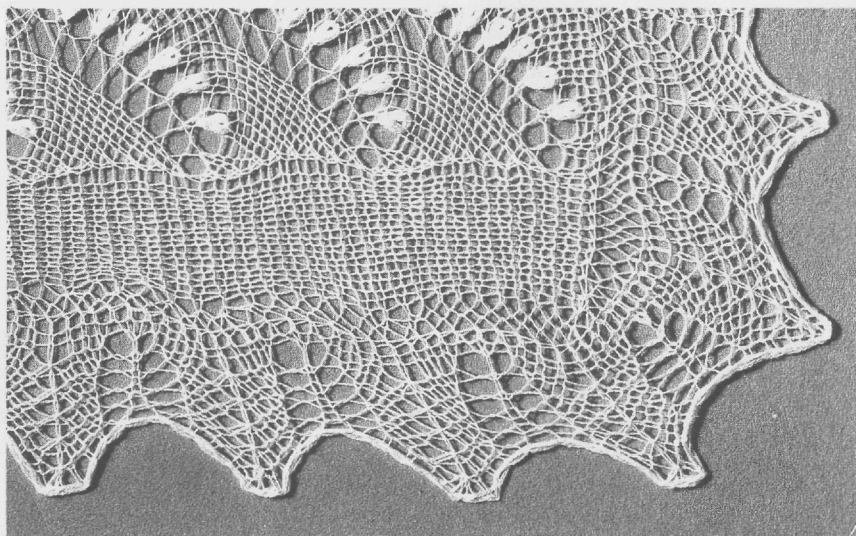
maximal leveranstid före förtäringstid.

Jag minns ej året, när påbud utfärdades, att verksamheten på pontonen skulle upphöra samt att pontonen skulle bogseras till Djurgårdsvarvet för uppläggning. Gissningsvis skedde detta i början på 60-talet.

Mor skaffade sig en butik vid Mosebacke Torg, vilken hon hade till sin pensionering 1975, då 65 år gammal. Även i "Kvartersvarhuset" vid Mosebacke Torg var det god åtgång på estniskinfluerade varor som surkål i stora fat, blodkory och surbröd. Rikssvenskar i Mosebacketrakten var bra kunder åt mor och tyckte om att köpa något "exotiskt" att äta till sina måltider.

När mors ben inte längre var starka nog för att stå i butik, började hon arbeta hemma i Sköndal. Då började hon sticka Hapsal-sjalar i olika färger med liljekonvaljmönster. Sjalarna var tunna som spindelväv och mor sålde bra. Blå har Drottning Silvia och Nordiska museet visat uppskattning för mors arbete. Garnet importerade mor från blå Nya Zeeland, Australien och England eftersom den nödvändiga fina kvaliteten nästan aldrig fanns att uppbringa i Sverige.

Ett annat exempel på mors affärsbegävnings vill jag gärna beskriva. År

Ajn niamods jölhälg

(På Nuckömål) Elmar Nyman

Skolstue e Besom skola var stampande full mä skolbån, täras färäldor, småbån som än änt gingo e skola å ana fälk. E skolfästa sto påjka som gåle had sluta skola. Som vanlet hålt da tel te tåkas mäoraror – gutaboa mä harboa, ta stere mä ta mindre. Tär var allandes eitt baldras å hlamras e färsta. Somlor vor så glaror än da änt lit å te le. He mot vara ta som gåle had bärja småka opa jöl-ele.

Fälke had gåle bärja samlas eitt par stundar färfor jölfästn sköld bäre. Ve skolpåjkar kom ver eitt-tien, ve sköld hälp tel te fläte skolbänkja å ales få skolstue e åneng. Sterst dajln främ äldre fälke satt mä ötaklere opa se. Ättsom e had snid, vor klere fuft. Snart bärja stoppa jackar, kaskar å paletoar e varman geva ångar främ se – å han had ajn vriesta loft. Å man ska änt språk ätt hån frän lofte som kam främ läiggestevlana som äittla fäggar had smord mä noahlas dåkart häldor stivolviks. Luftn var snart så tjäckor än man ha kuna skära mä tolknin.

Nö had klocka lie bli fäm. Skolmäistorn klajv in en skolstue. He stor öblike var här, jölgranja tendst. Nö sköld fälke få her all ta fagol jölsånga som ve had eva mä heste. Eittla könd ve grill sjong opa stämmar.

Skolmäistorn gick opp e katedorn å språka fagort om Jesus-båne å vallkarjase som had valla färe ötafäre Betlehem. Å undor sked dor mä e skolfärsta: skolmäistorn lickast få sterst hunda te håld se stilldor noat öblick.

Såss var e bånas korda. Eitt e gånge sköld ve fram å bock åss häldor gära kniks å sja läsa än värns ör hue. Man fick änt damol se, had skolmäistorn soa. Bara alla könd jo änt lickas, tär var så mike ar sakar te tänke opa än jölvärns. Färe min dajl vor tankana ver ni biksana, min färst långbiksar – jöl-skäinke som had dajlast ut gåle daen färe jölaudän. Ja klara tärpa min värns.

Tå alla had läse opp sin värns sjongd ve åtor än jölsång. Ättorst värns var knaft åsjångdor tå skolmäistorn stärra mä hände mot me. He var tekne än ja

å än eist påjke fikst sköld in en skolmäistorns keka å kle om åss – ve vor uttae te jöltämter! Ve fingo hälp mä skäigge, än blántutt som hengst önde näsa å häldst fastor mä sköfångjar bakom aerana. Såss opa mä än åvatan kask å rea lu opa hue – tåmte vor opakledor! Ve fingo hoarsina låk mä små pusar ute. Ta sköld dajlas ut. Fåst sköld småbåna få sin pusar mä peparkokar, jöl-kåmfeeggar å lite ana snaklgods, å tärbaket skolbåna.

Ve kom in e skolstue, gjord buning mot fälke å sa "Goa jöl!" Anan tåmtn gick mot finstor-sia, ja to kosa färbi jölträ mot ajn lihla flick som satt e mammans kne. Just som ja stoppa hände e låka å sköld dräa opp än pusa, blosa än äildsloa opp mot ansifte. Ja had kome allta när opa granja, noat strå främ skäigge had ströke eve eitt jölgransljus å tårr blånana tenda som ajn krutt-raj.

Håla dor sked e skolstue minns ja änt. Bara he komor ja e hoare än eitt par mänskjar som sot nemst opa granja vor som blike fram ver me opa hälp. Ara frästa dräa bårt he som än var åtor främ skäigge, bara he gick jo änt ätt-som alltehop satt fast ver aerana. Ara mänskja fäfte mä sin storduk, bara

Anan klassen e Besom (Bysholms) skola våre 1928. Trätta bån ära eister å säks svensker. Ättorst räsa, han tre påjken främ vinstor sia, (han mä morfti här) ä han som noan månte färre had bränd håre å skäigge å se. Lärarinna hajtor Nadja Kaav å var främ Eistorbi. Opttävarn heitt Grünthal å var främ Håsol.

ajldn hlokna änt främ he bläftande häldor. Sålvor mot ja änt vita riftet håla ja gjord, bara no svarva ja mä händre eve ansifte å e håre. He var änt så kloft gjord – gärme he lickast ja mä få händre rätavis brändar.

Noen gav hån go ræe än ja sköld in e keka å bäre hajs kallt vattn eve me. Färst frästa ja grall få ner hue e vato-ämbarte, bara färsto snart än he änt sköld gå, man ha jo köna stärke å. Vålde domt täinkt. Te håld händre öte kallt vattn e skolmäistorns håndafate gick bätra. Nö bärja ja mä hajs kallt vattn eve ansifte å hue. Värken hlona lite å ja könd folge mä bisfålke te bien (Gutanäs).

Hänn näte blaj ja te nätarbos ver morfäräldre. He änt grall te undras eve än Knutors fälke blaj äsketa tå dom so me: mästand håre å öbrunana åsvie, ansifte å händre fullt mä brännblajmar å darrningar e kroppen.

Hajle näte mot jölaudan doppa ja händre e än kapp mä kallt vattn – melat mä e sört dricke – å blota hue mä våt handukar. Ve smord mä lite drav opa händre å frästa smäre mä frist smer mä. Färretien had e brukast läge locknäter opa brännsårar sa mormor, bara hank var e nö mitt e vintorn te täva än näva locknäter! Däftar var e grall änt te täinke opa. Häm sköld hänt han främ Häsol själva jölaudan? Å häm sa än Häsolish hållt hisn ärstien? (Tå ja nö täinkor tebacks opa hänn näte, kändor ja me vålde tacksamor än fälke had färstånd te befall me te håld händre e kallt vattn – noa som däftare lenge ha vare mot. Å nöfärtien är e, som allman vajt, just he som man ska gära tå man ha bränd se. Galfälke var no änt så domt allgångar!)

Jölaudan blaj ja hajmkerdor te mamma å pappa (farmor å farfar). Ja no var e sja ajn stora bedrevolve! Inga jöl-bast färe me, inga kärkegås mä jölmären, inga langasrajsar. Bara te lige e senge, skoa opa blajmana, täva asperin, håld gradn önde armen å skoa om hitan äiskes had bärja gå te nerets, ink se sålvor...

Jöl-tredaen kam ajn hläftmänske opa langas. Ja herd än a sjusa noa mä mamma om me: "Häm mo vita om e baket hisa hurja kan bli noa lävakria främ påjken," sa a.

Hån vara ösaldä spåkälng visa e se. Tå trättandhälge var eve, bärja blajmana tappas, håre hålt tel te väks åtor å he drajd änt lenge färfor ja åtor bärja knoa gärme snjodrivana läng vegen te Bisom skola. Ja könd skrill opa Nätan å Vike å tarvast e hjälp te hlåas mä harboa var ja gälendor.

He å säksteätt år alsja ja färst – å åtorst – gånge var jöltämt. Ajn ni-mods jöhlälge tå ja lickast bli å mä skäige uta råkavniv! □

Vacker julgåva till estlandssvenskarna julen 1944

I Kustbons februarinummer 1945 hittade jag en notis med ovanstående rubrik och ett foto av doktor Axel Munthe. Jag blev nyfiken och läste vidare:

"Strax före jul hade kommittén för estlandssvenskarna den stora glädjen att få mottaga 5.000 kr, av doktor Axel Munthe för att, såsom han föreskrev, »användas till att bereda julglädje åt Estlands hemlösa barn och hjälplösa gamlingar». Kommittén sökte också efter bästa förmåga uppfylla denna donators vackra önskan genom att till julen fördela den skänkta summan bland de mest behövande familjerna med många barn och bland åldringarna, och dessa julklappar väckte givetvis stor glädje bland mottagarna.

Doktor Munthe, som har sin bostad i Kungl. Slottet, hade under sina promenader i Gamla sta'n träffat på en del estlandssvenskar, sannolikt från förläggningen vid Köpmangatan, och han hade därvid fått kännedom om flyktin-garnas bekymmer och öden. Och detta

föränledde den gamle människovännen att söka bereda dem en glädje.

Då estlandssvenskarna nog icke närmare känna till denne sin välgörare, skall här i korthet meddelas, att doktor Munthe är en berömd svensk läkare och författare, som länge levde och arbetade utomlands. Han var den svenska drottningens livläkare under många år, och vistades länge i Italien, både på ön Capri utanför Neapel och i Rom."

Munthe bodde till sin bortgång på Stockholms slott som Gustav V:s gäst. Obs! Summan 5.000 kronor motsvarar 78.500 kronor i dagens penningvärde.

Agneta Klitter

Katarina 95 år

Katarina Alström från Lill-Jonasgården i Kärrslätt by på Ormsö fyllde den 7/11 95 år. Hon hade redan under senare hälften av 1930-talet rest över till Sverige och en tid arbetat på Gotland.

Sommaren 1939 reste hon till Ormsö för en kortare semester. Gränserna stängdes och hon fick vackert stanna hemma och ofrivilligt uppleva krigets elände.

1944 lyckades hon komma med en Johan-transport tillbaka till Sverige den 31 augusti – nu som flykting. Det blev Gotland igen med anställning

i Klintehamn. Efter en kortare tid på Gotland fick hon redan samma år, hösten 1944, plats på Tösta gård hos familjen Lennart och Iris Jonsson. Tösta är en stor gård. Den ligger i Hölö, några mil söder om Södertälje. Hon har arbetat där utan avbrott under hela sin verksamma tid och sedan som pensionär ensam fått bo kvar där i sin fina bostad, en villa – annexbyggnad till huvudbyggnaden. Nu när krafterna börjat svika Katarina, reser Lennarts syster Inger gift med konstnären Hans Lustig bosatt i Uppsala, varannan vecka och hjälper till med städning och dylikt. Lennart och Iris har gemensamt under många långa år skött omvårdnaden och mathållningen allt efter omständigheterna – och vad som dagen kräver.

Födelsedagen den 7 november inföll i år på en måndag, en arbetsdag. Därför kom de långväga gästerna redan på lördagen eller söndagen, så firandet pågick i dagarna tre, med blommor, god mat och kaffe med tårta.

Till sist: Kära Iris och Lennart, Inger och Hans. Jag tar mig friheten att å Katarinas och även SOV:s vägnar tacka er alla för den kärleksfulla välgärning ni självmant åtagit er och tålmodigt utövat i årtionden. Vi önskar er en lyckosam framtid.

Kärrslättbo fd nära granngårds
Hans Selin

Frv Ain Sarv – årets författare i vår monter. I mitten Lennart Limberg, som ingår i redaktionen för den avbildade boken och Gunnel Svensson. Båda från Sverigekontakt. Nedan Sven Salin i aktion på Speaker's corner. Foto: Sven Svärd.

Hem till Sverige

– estlandssvenskarna på årets bokmessa

Den 27-30 oktober var det dags för den tionde Bok- och biblioteksmässan i Göteborg. Sedan den blygsamma starten 1985 har mässan blivit ett måste i Boksverige och antalet utställare, medverkande och besökare slår nya rekord varje år. Den yrkesgrupp som det vimlat mest av är lärare. Förra årets siffror 20.000 lärare, tätt följda av 15.000 bibliotekariéer kommer nog att slås i år. Bibliotekstjänst satsar hårt och hade hyrt 300 kvm och hade 60 personer på plats.

Starten på årets mässa var snabbare än vanligt. Det var full fart direkt. Lördagen innebar rekord för Svenska Mässan totalt. Aldrig förr har 9.885 personer deltagit i seminarier och konferenser under en och samma dag. Margaret Atwood och Norman Mailer toppade med 1.000 åhörare var.

"Speaker's Corner", budgetvarianten av seminarier, har blivit ett mycket populärt inslag. I fem olika "hörn" talade man över olika ämnen. Sven Salin hade bokat in SOV vid fyra tillfällen. Han presenterade oss estlandssvenskar i 20 minuter under rubriken "Hem till Sverige". Det var ingen lätt uppgift. Det var flera "hörn" med program samtidigt. Han var i gott sällskap med tex Herman Lindqvist som konkurrent. Men åhörarna hängde vid hans läppar, som det heter, och några kom även bort till vår monter efteråt för att se vad vi kunde erbjuda dem som ville veta mer.

Vi, Sven Svärd och jag från SOV resp SONG, delade även i år monter

med Riksföreningen Sverigekontakt. Vi gjorde vårt bästa för att synas i mängden, informera om att estlandssvenskar finns och knyta kontakter. På mässans sista dag kom Ain Sarv för att presentera och signera sin nya bok. Även några estlandssvenskar gav sig till känna; Harald Luther bosatt i Alingsås och Henrik Bergström från Västra Frölunda. Mässan fungerar som en mötesplats där man får inspiration och respons för sitt arbete.

Sverigekontakt sprider i första hand information om sin medlemstidning, men hade även i år en ny bok också. Det var del 4 i serien "Göteborgs-Emigranten". Forskningsprojektet med samma namn utförde ett vetenskapligt pionjärbete och undersöker för första gången utvandringen från en storstad. I projektet samarbetar Landsarkivet, Göteborgs kommun, Historiska institutionen vid Göteborgs universitet

samt Riksföreningen Sverigekontakt. Under mer än 10 år har man samlat in drygt 100.000 personakter över stadens utvandrare, återvändare och invandrare. Ett spännande datoriseringsarbete av detta material pågår. Därtill har projektet samlat in nytt material i form av intervjuer, brev, fotografier osv. Denna fjärde del i Göteborgs-Emigrantens rapportserie presenterar något av det insamlade och bearbetade materialet. Dessutom söker man i olika avsnitt skildra emigranternas färd från Göteborg till Nordamerika. En speciell uppmärksamhet ägnas gamla Tullhuset. Boken kan beställas på telefon 031-18 00 62 och kostar 60 kronor.

Trots att man breddat gångarna mellan utställarnas monter jämfört med föregående år blev det trångt och varmt, men mitt i detta myller rådde ändå en lugn, punktlig ordning. Omdömena är att seminarier och uppläsningar håller hög kvalitet. Jätteköer blev det både vid lunch och på eftermiddagen vid de oaser som fanns. Kafeserveringen blev en tillflykt för trötta fötter. Alla man möter är dock vänliga. Måne det beror på den göteborgska gemytligheten? När vi körde tillbaka till Stockholm på måndagen kände jag mig ganska nöjd med hur jag använt mina sista semesterdagar för i år. Väl framme vid Vikingagatan fick Sven Svärd ta hand om alla kartonger medan jag återvände till mitt dagliga värv på söder.

Agneta Klitter

SVENSKBY SIDAN

Hjälp-sändning till Gammalsvenskby

GOD HELG ALLA
SVENSKBYBOR
OCH ESTLANDS-
SVENSKAR
ÖNSKAR
SVENSKBYSIDAN!

I slutet av augusti var Norra Kyrketorps församling för 4:e gången i Gammalsvenskby, Ukraina, med en hjälpsändning. Denna gång hade man en lastbil med släp ca 80 kubikmeter material. Bland materialet kan nämnas ca 200 skolbänkar med stolar, utrustning till sjukhuset, garner och tyger, symaskiner m m. Som tidigare fanns en husbil med som följeväl.

Bänkar och stolar togs tacksamt emot av skolans rektor. Bristen på bra möbler är stor. Jublet blev ännu större från skolans gymnastiklärare när han fick fram tre bra fotbollar och diverse andra saker för idrott och lek. Porslin till skolmatsalen var också en uppskattad gåva.

Till sjukhuset överlämnades sängar, gäststolar, rullatorer, spisar, kanyler och sprutor, läkemedel, vita rockar, förbandsmateriel och mycket mer. Sjukhuset i Zmejevka är nu ganska väl utrustat med sängar och rullatorer och liknande utrustning och säger sig nu ha fått tillräckligt av sådant materiel. Det som saknas är nu främst läkemedel och utrustning för diagnostisering.

Till svenskarna och svenskättlingarna i byn överlämnades symaskiner, tyger och garn.

Vid besöket visade sjukhusets överläkare, Alexander Zabloda, upp ett brev från svenska ambassaden i Kiev som berättade att Sveriges regering har beslutat om ett biståndsprojekt till byn och har för avsikt att bjuda i representanter till Sverige för genomgång av vilka behov som finns. I skrivande stund har ännu ej datum för detta besök bestämts men vi väntar med spänning.

Norra Kyrketorps församling har efter denna resa beslutat att i framtiden inte genomföra så stora hjälpsändningar att lastbilar ska behöva användas. Det är kostsamt att transportera skrymmande föremål så lång väg och pengarna kan användas mer effektivt. I fortsättningen hoppas man att kunna genomföra en resa per år med främst läkemedel och utrustning till den tandläkarstol som man tidigare installerat. Det kommer att räcka med en bil för de transporterna. Lika viktigt, om inte

viktigare, är de personliga kontakter som knyts mellan Norra Kyrketorps församling och den svenska församlingen i byn. Vid besöket i augusti firades gudstjänst med nattvard med många besökare och andakt hölls på gravgården i Svenskbyn. Kh Kjell Knutas ledde gudstjänsterna och bad bl a om regn – och regn fick vi. Sommaren har i Zmejevka varit lika torr som den svenska var. På tre månader hade inte en enda droppe fallit. Men nu regnade det. Något som Emil Norberg med stor förtjusning konstaterade och kommenterade så här: "När den tyske prästen ber om regn, då kommer inget. När den ryske prästen (Alexander Kvitto) ber om regn då, kommer det bara några droppar. Men när vår svenske präst ber om regn, då regnar det!" Regnet behövdes för att rädda bl a potatisskörden. Tyvärr skriver Emil senare till Sverige och berättar att så snart vi lämnat byn slutade det att regna. Slutsats: präst från Sverige bör oftare än nu besöka byn. Något som Svenska kyrkans centralstyrelse genom någon av sina nämnder bör ta sitt ansvar för.

Till sist vill vi framföra kära hälsningar från svenskarna i byn: Anna, Emma, Johannes, Katarina, Emil, Maria, Gustav, Elin och alla de andra – alla hälsar de till Sverige och alla dem som tänker på dem både i böner och genom att skicka gåvor.

Kjell Knutas, kh

Meddelanden:

Nyanlända Svenskbybor! Ett antal (35 personer) yngre svenskbybor har under våren och sommaren anlänt till Sverige från Ukraina. Det rör sig framförallt om barnbarnen till Kristofer Andreasson ANNAS och hans hustru Kristina Pettersdotter HINAS. Tre kusiner ANNAS med makar och barn har slagit sig ned i Vaxholm. Även en yngre kvinna, Larissa ALBERS, har kommit till norra Stockholm. Flera lär enligt svenska ambassaden i Kiev vara på gång. Svenskbynsidans hälsar alla dessa svenskbyättlingar varmt välkomna till Sverige!

Besök i Ukraina! Kyrkoherde Kjell Knutas har besökt Zmejevka/Gammalsvenskby i höst med en hjälpsändning. Detta besök refereras på speciell plats här intill. Även svenskbybon Arvid Norberg har på eget initiativ gjort en resa till området med en billast hjälpmedel.

Kolera i Ukraina! En koleraepidemi härjar i södra Ukraina. Kolera finns visserligen konstant i området, men det svåra ekonomiska läget bidrar nu till större utbrott. Sjukdomen har spritt sig från halvön Krim (120 fall) och norrut. I månadsskiftet september/oktober låg epicentrum kring staden Nikolajev, cirka 150 km från Gammalsvenskby, med 452 fall. Även hamnstaden Cherson, knappt 90 kilometer från byn, har drabbats – 32 fall. Den 30/9 hade sammanlagt 652 fall inräknats i Ukraina – varav 17 med dödlig utgång. Under de senaste veckorna verkar dock farsoten vara på tillbakagång.

Rysslandstyskar! För dem av svenskbyborna som önskar kontakt med ättlingar till tyskar från grannbyarna runt Gammalsvenskby vill Svenskbynsidan gärna stå till tjänst. I Stuttgart i södra Tyskland har rysslandstyskarnas förening sitt säte. Föreningen ger ut en tidskrift med titeln "Volk auf dem Weg". Det förekommer ofta att man där efterlyser släktingar och vänner från sina hemtrakter, eller åtminstone ättlingar till dem. Föreningen har även givit ut sk "Heimatbücher" om olika områden där det fanns tyska kolonier. Här finns nu möjligheter också för svenskbybor med tyska släktingar att med en annons i "Volk auf dem Weg" söka särskilda personer, släkter eller grupper. Adressen till föreningen och tidskriften är:

Landsmannschaft der Deutschen aus Russland, Raitelsbergstrasse 49, D-70 188 STUTTGART, Tyskland. Tel. 00949-(0)711-166590.

Kontakten måste givetvis ske på tyska. Eventuella ytterligare frågor om denna kontakt kan riktas till Svenskbynsidans redaktör.

FRIHETENS PORT

Ers Majestät, fru talman, mina damer och herrar

Det har nu gått femtio år sedan den stora flykten över Östersjön inträffade. För femtio år sedan var små länder i Sveriges omedelbara närhet lagda i ruiner av ett krig som fördes mellan främmande aggressiva makter. Bland de cirka trettio tusen som anlände från Estland för att söka finna en fristad i Sverige fanns också nästan 8.000 registrerade estlandssvenskar. Förfäderna till dessa estlandssvenskar hade sjuhundra år tidigare sökt sig över Östersjön för att som bönder, fiskare och handelsmän finna en fredlig utkomst längs Estlands kuster.

Efter världskrigets utbrott 1939 och den därpå följande ryska ockupationen av Estland hade bland estlandssvenskarna ett hopp väckts om att de "skulle få komma hem till Sverige". Sverige var dock inte vid denna tid berett till ett sådant ingripande. Endast de 110 svenskar från de utrymda Rågöarna som i oktober 1940 fått tillstånd att ut-

vandra från det som i juli samma år blivit Sovjet-Estland, kunde mottagas. Krigshändelserna 1941-44 tvingade sedan fram en massutvandring. Åren 1943 och 1944 tillät de tyska ockupationsmyndigheterna nästan 4.000 estlandssvenskar, främst sjuka och åldringar, att överföras till Sverige i organiserade transporter. Övriga estlandssvenskar, av dem många unga män i mobiliseringsbar ålder, flydde illegalt i egna båtar över havet under svåra och vanskliga förhållanden. Det monument som här avtäckts idag markerar inte minst dessa flyktingarnas räddning.

Till hjälp och stöd för estlandssvenskarna bildades på uppdrag av Kungl. Maj:t år 1940 den sk Kommittén för rågösvenskarna - 1944 ombildad till Kommittén för estlandssvenskarna. En stiftelse kallad Rågöstiftelsen inköpte och förmedlade vidare 134 fiske- och jordbruksfastigheter till estlandssvens-

ka brukare. Det stora flertalet av estlandssvenskarna kom dock att bli verk-samma inom den växande svenska produktionsindustrin.

Estlandssvenskarna ansåg sig nu allmänt ha kommit till Sverige för att stanna för gott. Kommitténs handläggande möjliggjorde också att estlandssvenskarna i allmänhet inom kort erhöi svenskt medborgarskap. Dessa östsvenskar har därefter rotat sig väl i Sverige. Som representant för estlandssvenskarna vill jag härmed rikta ett hjärtligt tack till Sverige, dess folk och regering, för det hem detta land har berett dem som blev hem- och statslösa för femtio år sedan.

Tal skrivet och hållet av SOV:s representant Jörgen Hedman till invigningen av monumentet "Frihetens port" på Manilla holme, Djurgården, den 7/10 1994.

Frihetens Port

Avtäckningen av monumentet Frihetens Port, som skulpterats av Mati Varik, Ösel, ägde rum fredagen den 7 oktober 1994 på Manilla udde, Djurgården.

Kalla vindar blåste från vattnet. Antal närvarande har uppskattats till 700 personer. Programmet började med musik av Livgardets Dragontrumpetkår. Klockan 14.00 anlände H.M. Konungen Carl XVI Gustaf. Riksdagens nya talman Birgitta Dahl satt redan in-till monumentet. Kungssången "Ur svenska hjärtans djup en gång..." sjöngs från utdelade programblad till dragontrumpetarkårsmusik. Därefter följde anföranden.

- Peeter Luksep, styrelseordförande i Sverigeesternas Förbund,
 - Jörgen Hedman, representerande SOV - estlandssvenskarna,
 - Jaan Vilval, ordförande i Estniska Kommittén, som placerade röret med bidragsgivarnas namn i förberett utrymme under monumentet.
- H.M. Konungen avtäckte monumet-
tet och talade därefter. Två elever från estniska skolan i Gamla stan överlämnade en minnesadress till Konungen.

Vi sjöng Sveriges nationalsång och lyssnade till musik av Dragontrumpetarkåren.

Utanför Manilla udde hade ordföranden i Ormsö Hembygdsförening, Lars A. Lindström organiserat fem "flyktbåtar" i rad. I den första stod Lars, i den andra Erik Österman från Runö, i den tredje en estnisk flicka, i den fjärde en lettisk flicka och i den femte en litauisk flicka. Alla fem var i resp. folkdräkt och med fanor i båten. Ett mycket uppskattat inslag.

Av de talrika närvarande vid "Frihetens Port" fanns flera riksdagsmän samt biskopen i Stockholms stift, Henrik Svenungsson (som även deltagit i festligheterna på Ormsö, dels 1990, dels nu i juli 1994).

Över Östersjön kom såväl ester som estlandssvenskar till Sverige. Må dena "FRIHETENS PORT" i evighet bära vittnesbörd om hitkomnas tack-samhet till Sverige.

*Lars A Lindström defilerar med sina symboliska "flyktbåtar".
Foto Johan Landman.*

Sveriges Konung anländer och hälsar på mottagarna, presenterade av Estlands ambassadör i Sverige – Margus Laidre (född i Hapsal).

Från vänster – Peeter Luksep (bockar), Jaan Vilval väntar på tur, Jörgen Hedman är redo och Kalle Onno, projektledaren står stadigt och övervakar.

Foto Ülo Ignats, ELP.

Nedan: Livgardets Dragontrumpetarkår i folkviolet.

Estniska arbetsgruppen "50 år i Sverige" där undertecknad representerat estlandssvenskarna, höll sitt första sammanträde den 31 mars 1993. Redan på första sammanträdet framförde dagöattlingen Kalle Onno att en minnessten borde resas, insamling av medel

påbörjas och tillstånd till att få resa en sten, tex på Skeppsholmen, Kastellholmen eller på någon annan lämplig plats intill havet.

Tanken mognade och blev ett projekt inom ramen för alla andra planerade arrangemang. Bakom projektets ge-

nomförande har hela tiden stått tankeväckaren och eldsjelen Kalle Onno. Den 12 april 1994 bildades Stiftelsen "Frihetens Port – Vabaduse Värav". Bland 19 stiftare från olika estniska organisationer i Sverige finns från SOV med Sven Salin och Hugo Mickelin. Till styrelse utsågs: Peeter Luksep från Est. Repr. i Sverige, Jaan Vilval, ordf. i Estniska Kommittén och Sven Salin, ordf. i (SOV) Svenska Odlingens Vänner. Inom styrelsen valdes Sven Salin till Stiftelsens ordförande. Till revisorer utsågs: Herbert Iir, Erich Moor och Einar Hamberg – estlandssvenskarnas representant.

Den insamling, som på våren 1994 påbörjades, har inbringat ca 600.000 Sv.kr., som beräknas täcka kostnaderna, kanske med något överskott för framtida kulturella ändamål.

Enligt uppgift uppgår antal bidragare till ca 3.500 personer och 40–50 företag/organisationer.

Har försökt "ringa in" estlandssvenskarnas givmildhet och kommit fram till följande antal (inkl. namngivna familjemedlemmar) personer per estlandssvenskarnas forna boområde i Estland.

Ormsö 82, Nuckö 66, Korkis 31, Vippal 29, Rickul 28, Reval 25, Rågö 12, Hapsal 8, Nargö 4, Runö 4 och övr. 12.

Bland givarna finns Svenska Odlingens Vänner, Hans och Lydia Pöhls Minnesfond och Riksföreningens Estlandsutskott.

Hugo Mickelin

KYRKODAGEN

Det var ovanligt många som i år ville komma till SOV:s kyrkodag i Immanuelskyrkan och minnas de år som gått, sjunga de gamla sångerna, känna gemenskap med gamla lekkamrater och ungdomsvänner, träffa grannarna hemifrån och inte minst känna samhörighet med andra estlandssvenskar och att få dela med sig av sina minnen till den yngre generationen.

Pastor Elisabeth Hedfors (f. Westberg, Kampes-Kärslätt) inledde med värmande välkomstord och en bön för alla omkomna vid färjekatastrofen och deras familjer. Därefter spelade hennes man Peter Hedfors stämmingsfullt på saxofon "Jag har hört om en stad ovan molnen" och "Amazing Grace". Elisabeth fortsatte med några minnesord över de gångna femtio åren och om hur det var den gången och hur väl estlandssvenskarna blev mottagna i Sverige.

Tillsammans sjöng vi "Folklig Koral" av Eva Blees, född i Höbring 1863, nedtecknad av Olof Andersson.

Staffan Beijer, präst i Roma församling, hade en hälsning med från Svenskbyborna, både från Gotland och Ukraina.

Biskopen i Stockholms stift, Henrik Svenungsson, kom med en hälsning till alla estlandssvenskar och delgav oss sitt stora intresse för Baltikum och då speciellt Estland och estlandssvenskarna. Hur han som ung utrikesadjunkt hos ärkebiskopen i Uppsala tidigt kom i kontakt med kyrkorna i Riga och Tallinn. Hur han berördes av Sven Danells berättelse om sina upplevelser vid en biskopsvigning i Riga 1969. Att ha fått vara med vid invigningen av Ormsö kyrka, lärt känna Maria Murman som han vill mena är en representant för en kontinuitet av estlandssvensk tradition. Han manade oss att inte glömma att:

– "Det är de mänskliga kontakterna som har betydelse för människorna däröver, basen är att människor ser varandra i glädje, att vi bygger ömsesidiga kontakter, därefter utkristalliserar sig mera konkreta behov som vi med våra resurser kan bidra med. Låta vattnet binda oss samman inte skilja oss åt och vidare: Vad kan då de ge oss? Jo, påminnelse om att det finns en värld utanför Sverige, som har upplevt krig,

mörker, terror, förföljelse, förtryck. . . , att vi måste ta ett gemensamt ansvar för att detta inte händer igen, både för vår egen skull och för våra systrar och bröder i Estland."

Immanuelskyrkans församlingspastor, Åke Hedström, höll dagens predikan.

Som avslutning sjöngs "O hur härligt att få vandra" därefter lästes välsigelsen.

Tack för en stämmingsfull och samhörighetsskapande högtidsgudstjänst.

Kollekt upptogs till förmån för Stiftelsen S:t Mikael's i Tallinns kyrkofond och inbringade drygt 11 000 kronor.

Efteråt blev det kyrkkaffe och minnesberättelser av ungdomliga äldre estlandssvenskar. Sigrid Abrahamsson, född Heldring i Reval, inledde med att berätta hur det var när hon bestämde sig för att ta sig över till Sverige. Sigrid kom med sista båten, Triina den 26 september 1944.

– "När vi kom ner till hamnen var det full panik på den överlastade båten, Lienhardt ställde sig vid relingen och ropade: Den här båten skall till Tyskland, de som vill med dit, stanna kvar, vi går till Hamburg nu. Vi fick ge oss iväg till den andra hamnen. Det var minst 500 ombord, man trampade nästan på varandra. Det var så fullt ombord att vi fick stå nästan hela vägen, i två dygn, inget vatten och inga toaletter, och så dessa bombplan som vi var så rädda för, men vi kom lyckligt och väl till Lidingö."

Näste berättare var Einar Westberg, född i Rickul. Einar kom med den första lilla båten från Rickul tillsammans med 15 andra ungdomar och ett litet barn. Han bosatte sig så småningom i Kungsbacka, där han fortfarande lever och verkar.

– "Vädret var vackert denna eftermiddag när vi gav oss iväg. Havet låg spegelblankt ända till Söderarm tycktes det. När vi kom till Utö rev vi sönder våra mobiliseringshandlingar, som var anledningen till att vi gav oss iväg. Vi skulle ha inställt oss samma dag som vi kom till Sverige."

Emil Kristoffersson Hoas, som representant för Svenskbyborna, gav oss

en livfull berättelse hur det var att ta emot flyktingar på Gotland, med både vapen och Napoleonkonjak som ingredienser. Han arbetade som polis vid den här tiden. En skada i handen gjorde att han senare fick skola om sig till lärare.

Därefter klev Hilda Elenbo (f Alun i Sutlep) upp på scenen och berättade för oss om sina sista dramatiska dygn i Hapsal som handläggare vid överflyttningskommittén. Hildas uppgift var att registrera alla estlandssvenskar i SOV, villkoret för att få tillstånd att resa till Sverige.

– "Jag sov bakom ett dokument-skåp i kommitténs lokal, som bestod av ett enda rum. Natten till den 19 september ringde telefonen, men innan jag hade vaknat och hunnit svara var linjen bruten. Klockan sex på morgonen bankade det på dörren, en man kom med meddelandet, att en order kommit från Stockholm, att jag skulle ta med mig alla handlingar och skyndsamt bege mig till Reval och där ta kontakt med kommittén. Jag fick lift med en lastbil, den fick punktering och det tog tid, men till slut kom jag fram till Reval. Vi samlades med bröderna Pöhl i S:t Mikael'skyrkan och där fick jag veta att vi skulle få åka till Sverige med en mindre båt för den större skulle gå till Tyskland. Det var Triina, och med på den resan, som blev den sista, var också Sigrid Abrahamsson. Vi seglade från Reval den 24 september 1944."

Detta blev en alltför kort redogörelse för vad som berättades vid kaffet; bla fick Jörgen Hedman och Elmar Nyman korta ner sina anföranden, kanske kan vi återkomma till dessa i något annat nummer längre fram.

En fin och stämmingsfull dag avslutades med en filmvisning av "Juhan"-resorna och "Österblomspiarnas" Ormsöfilm.

Margareta Hammerman

Skattsökning eller gravskändning?

De sista ryska trupperna har nu lämnat estnisk mark. Estlandssvenskarna har firat sitt 50:e minnesår efter uppbrottet från förfädernas bygder. De flesta har haft möjlighet att återvända och på ort och ställe vara ögonvittne till skövlandet och miljöförstöringen som ägt rum där under det gångna halvsekle.

Helt nyligen har vårt vetande om vad som försiggått berikats med Ain Sarvs bok "FRÅN SKUGGORNAS VÄRLD – ÅTER TILL LIVET" som låter oss möta några av dem som levde kvar i trakterna där många av oss lekte som barn och i lågmälda, enkla redogörelser låta oss stifta bekantskap med dem, som flyttade in i estlandssvenskarnas tomma hus. Förstahandskildringarna ger oss en deprimerande och skräm-

I samband med övertagandet av de ryska installationerna på Nargö nedlade President Lennart Meri den 29:e maj 1993 en blombukett på Frans och Maria Schmidts skövlade grav med orden: "En hyllning och tack till er familj, för vad de gjort för sitt land; inte enbart på olika håll i världen, utan även på himlavalvet".

mande bild av den dehumaniserade sovjetmänniskan, som med partiboken i fickan ägnade sig åt plundring, repression och trakassering under ett av de mest tragiska politiska experimenten i mänsklighetens historia. Nersmutsningen, skövlandet och skändandet var så allmänt att det finns risk för att vi slutar att påverkas och reagera emot vad som har ägt rum.

När man läst om, hur de från Ryssland inflyttade kvinnorna dödade sina egna barn efter födseln, kastade dem i ugnen eller åt svinen, på det att de inte skulle hindra dem att arbeta i kolchosen, och därefter prisades på sammanträdet – då verkar det närmast småaktigt att ta upp frågan om vandaliseringen av våra kyrkogårdar. Men ett brott kan inte bortförklaras med att det har begåtts ändå värre råheter och jag kan därför inte opåtalat förbigå beskrivningen av vandaliseringen av Nargö kyrkogård som på sidorna 122–123 i ovan nämnda bok återges såsom ett påhitt av "någon matros, som gjort värnplikstjänst där, hade grävt upp några gravar på kyrkogården; han hade leiat efter "de rika sjörövarnas skatter". När man fick veta detta straffades den skyldige genom att utvisas till ett annat ställe för tjänstgöring".

Det är mycket möjligt att någon på ön bosatt person inför en tillfällig besökare försökt att "snacka bort" och släta över det verkliga händelseförloppet genom att skildra det som ett upptåg, och till och med rundat av det genom att meddela att syndaren redan fått sitt straff och att saken därmed var ur världen!

Det hela har fått ett skimmer av skattsökeri och sjörövar-romantik, och blivit en oförarglig historia som man kunde dra vid lämpliga tillfällen och då skratta åt ryssens dumhet. Ty vem skulle, vid sina sinnens fulla bruk kunna tro, att någon av de fattiga fiskarnas gravar skulle rymma en nedgrävd sjörövarskatt? Gravarna var ju från en tid, då sjöröveriet i trakten för länge sedan hade upphört!

Tyvärr stannar det hela emellertid inte vid detta. Episoden finns beskriven i broschyren om Nargö som nyligen gavs ut av Viimsi kommun och den har alltså på kort tid publicerats för andra gången. Tyvärr har forskare och historiker en benägenhet att godta sina

kollegors rön utan att själva undersöka källmaterialet, varigenom dessa med tiden får allt större autenticitet. Risken finns därför att den romantiserande skildringen av plundringen av våra förfäders gravar framdeles kommer att uppfattas som ett vedertaget faktum.

Att mitt påstående inte är obefogat framgår med all önskvärd tydlighet av den fortsatta texten: *Man kan tro, att "det andra stället" var Rågöarna eftersom många gravar grävdes upp på Rågöarnas kyrkogårdar ungefär under samma period*".

Så lätt är det för myter och legender att slå rot och spridas! Här har samma romantiserade skattsökning överförs till grannöarna, och detta trots att det på sidan 115 i samma bok finns en ögonvittnesskildring av vad som verkligen ägde rum på Rågö!

Men lika lite som vi kan ha roligt åt att det sönderskjutna korset på Rågö kapell har varit ett mål för de ryska flygarnas eller marktruppernas träffsäkerhet – ungefär som man på en skjutbana roar sig med att pricka in skotten och får en docka eller en gipskatt som pris – kan vi godkänna att man har roligt åt det tragiska som ägt rum på Nargö och annorstädes.

Det kan nämligen inte råda någon som helst tvekan om, att Nargö och Rågö kyrkogårdar utsatts för en regelrätt vandalisering. Kanske hoppades ryssarna att finna tandguld eller to m någon vigselring? Men kullvräkandet av den av nargöborna pietetsfullt vårdade minnesstenen på de under Krimkriget döda engelsmännens grav, eller bortstjälpandet av den tunga gravstenen av granit från mina farföräldrars grav, kan knappast kallas skattsökning.

Ingen skugga skall genom det ovan sagda falla på författaren, Ain Sarvs värdefulla arbete. Han har lyft på förlåten och låtit många av oss ta del av vad som egentligen hände bakom kulisserna. I detta fall har han tyvärr haft att göra med andrahandsuppgifter som ursprungligen kommit på pränt av ren okunnighet eller tanklöshet. Därför är det synnerligen angeläget att så snabbt som möjligt motsäga sådana missvisande uppgifter om de publiceras, på det att de inte skall vinna gehör och allmänt accepteras som fakta.

Våra förfäders hemtrakter har blivit våldtagna och skövlade till oigenkännlighet och på många håll har man inte dragit sig för att skända deras sista viloplats. Trots det allmänt förekommande våldet och råheten är det vår uppgift att i möjligaste mån slå vakt om våra hädangångna förfäders värdighet så, att den vandalism som de utsatts för inte skall gå till historien som underhållande rövarhistorier.

Erik Schmidt

NOTERAT

AV HUGO MICKELIN

I september i år frågade "Lääne Elu" – Hapsaltidningen: Vad blev det av kolchosen i länet och redovisade svaren per kommun. Enligt följande återger vi svaren från endast två:

Ormsö

På Ormsö fanns "Lääne Kaluri" avdelning (Fiskeriorganisation med säte i Hapsal som under åren även hade blivit förvaltare av Ormsö/HM). Numera tycks "förvaltaren" ej finnas och reformarbetet är ej slutfört. Därför sysslar kommunalförvaltningen själv med reformen. En kommission har tillsatts. Under tiden existerande jordbruksförening var nära konkurs. Hitills har 7 företag och 12 jordbruksenheter etablerats. Ormsö är i stort behov av såväl skoldirektör som läkare. Kommunalförvaltningen "sparkade" den 10 augusti 1994 skoldirektör Teet Vainula med motivering att han ej klarade jobbet. Tillförordnad direktör blev läraren Peeter Leht. Läkaren Sölvi Varblane har lämnat ön. Under sommaren biträdde en ung läkare Lauri Laas från Hapsal sjuka ormsöbor.

Tyvärr kan förvaltningen på ön ej erbjuda tillfredsställande bostad varken till skoldirektören eller läkaren.

"Taletan-vallavanem" Ene Sarapuu berör även bränslefrågan för uppvärmning under stundande vinter. På kommunalhuset följer man pågående reparationsarbeten av Hullo skolhus. Ugarna är nu iordningställda och skolarbetet pågår utan hinder. Ännu har ingen sökt platsen som skoldirektör eller kommunläkare. Vi har tittat på två bostadsmöjligheter men förstas erfordras renovering. Öns telefonförbindelse med övriga världen är bristfällig. Men länets telefoncentral i Hapsal har lovat förbättring nästa år.

Nuckö

Under pågående jordreform har jordbruksproduktionen minskat. 14 företag har etablerats och lika många – 14 – jordbruksenheter har blivit verksamma. "Bönderna" på dessa jordbruk har god kontakt med svenska bönder.

Inom Nuckö-området har fem bostadshus centralvärme, även kommunal- och skolhuset. Uppvärmningsfrågor handlägges av företaget "Noarootsi Soojus" – Nuckö Värme. Där har man beräknat uppvärmningskostnaden till 5.90 EEK per kvm. I Sutlep finns två hyresfastigheter med central-

värme men man vill upphöra med anslutning då centraluppvärmningen anses för dyr.

Estlands förvaltning

I augusti 1991, då Estland förklarade sig självständigt, satt Arnold Rüütel som ordförande i Estlands sovjetiska "Ülemnõukogu" – parlament och premiärministern hette Edgar Saviisaar.

Han efterträddes av Tiit Vähi den 31 januari 1992 och i mars därefter var han inbjuden till Sverigebesök.

Estlands folk valde "Riigikogu"-riksdag, som samlades första gången den 5 oktober 1992 och då valdes Lenart Meri till Estlands president. Därefter bildade Mart Laar regering och blev som premiärminister inbjuden till Sverige i februari 1993. Många ministrar i den estniska regeringen har ersatts under den tid Mart Laar suttit som premiärminister. Under detta år uppstod en regeringskris som kulminerade strax före den stora "ESTONIA"-katastrofen. Mart Laar blev avsatt av oppositionen i "Riigikogu" med röstsiffrorna 60 mot 27.

Efter ca en månads regeringskris valdes den 27 oktober 1994 Andres Tarand, hittillsvarande miljöminister, till ny premiärminister. Blir han i sin tur inbjuden till Sverigebesök av vår nuvarande statsminister innan man i Estland går till nyval till "Riigikogu"-riksdag i mars 1995?

Sverige i Estland

Den 29 augusti i år öppnades den nyrenoverade historiska byggnaden för svenska ambassaden i Tallinn, med adress Pikk tänav 28. Konsulatet, som öppnades på hösten 1989, kommer alljämt att fungera som konsulat och blir kvar på Endlagatan 4 B.

SONG-KÖREN

tar en extra lång andningspaus efter ett intensivt Minnesår. Vi träffas igen och tar ton i mars 1995. Tid och plats för övningarna meddelas senare. Du som är intresserad av att vara med är välkommen att anmäla detta till SOV:s expedition. Ring 08-32 48 78 och prata med Margareta Hammerman som finns på Vikingagatan måndag-torsdag 9-14.

God Jul
och Gott Nytt År!

Ge bort Kustbon i julklapp!

Känner du någon som inte har Kustbon och som skulle tycka om att få en intressant tidning 4 gånger om året? Då är en prenumeration den perfekta julklappen.

Ring 08-32 48 78 eller sätt in 260 kr på pg 35 13 11-6 och skriv tydlig mottagare.

Alla nya prenumeranter som betalar före 95-01-31 får även nr 4/94 utan extra kostnad.

Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner (SOV)

Föreningen har till uppgift att samla material och förmedla kunskap om Estlands svenskar, deras historia och kulturella förhållanden. Föreningen vill även vara en förbindelselänk mellan dessa svenskar och deras ättlingar.

Föreningen vill uppnå sitt mål genom att utge olika skrifter, ordna samkväm, utflykter, kurser och föredrag samt genom att främja andra sammanslutningars och enskilda personers forskning rörande den svenska bosättningen i Estland och folkstammens senare öden.

För att dessa syften skall kunna nås är det av största vikt att estlandssvenskarna ansluter sig till sin förening för att främja dess verksamhet genom medlemsavgifter, donationer och gåvor.

Kom därför ihåg att sätta kryss för medlemsavgiften 100 kr på bifogade inbetalningskort samtidigt som du beställer Kustbon.

Kanske ett vinnande bidrag i SONG:s fototävling under temat Sommaren i Estland?

Fotot insänt till Kustbons redaktion av Albert Vesterby med en önskan om publicering i detta nummer. Bildtext: "Från invigningen av Edvin Vesterbys nya hus i Roslep den 30 juli 1994. I mitten president Lennart Meri, omgiven av Edvin Vesterby (tv) och Nils Tennisberg, presidentens fru Helle Meri samt Benny Vesterby. Snett ovanför Lennart Meri skymtar Anton Treiberg. Övriga på bilden utgör en del av folkvandringen till 'Lilla templet', som någon sade. Bilden togs av en av president Bill Clintons män, som var med vid besöket."

JULGALTEN

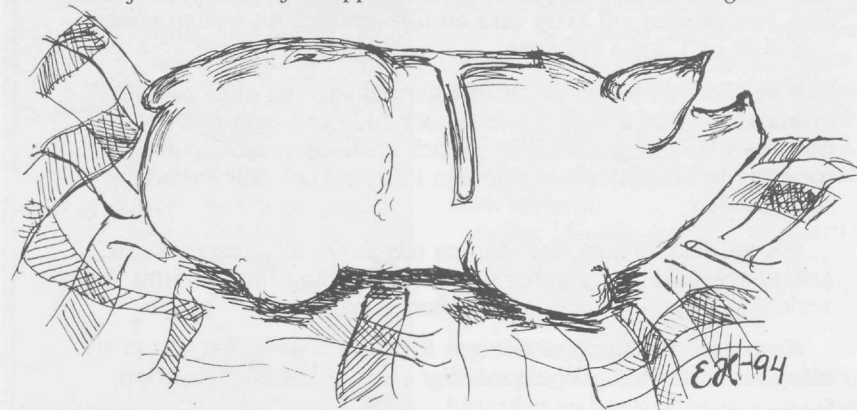
Till jul bakade dagösvenskarna en Julgalt. Julgalten var ett avlångt stycke vetebrod formad som en gris. Den ena änden hade dragits ut och formats till ett huvud, medan utbuktningar på sidorna betecknade benens plats. Därpå formade man med fingret i den mjuka degen ett pentagram (en femuddig sammanvävd stjärna), och runt om detta tryckte man med fingret eller med en fingerborg in "bokstäver", så gott man kunde. Till sist gjorde man också ett kors på galtens rygg. När brödet bakades i ugn så stannade dessa symboler kvar i skorpan.

Julgalten ställdes på bordet tillsammans med julmaten och julklapparna

och där fick den stå under hela julhelgen. Sista juldagen delades den så att alla i gården boende människor och husdjur fick varsin del av brödet. Recept på Julgalt från Röicks:

1 dl mjölk, 200 g vetemjöl, 1 knivsudd salt, 10 g jäst, 40 g margarin, 1 tsk socker. Rör ihop ingredienserna för hand i en bunke. Spara lite av mjölet till utkavlingen. Låt degen jäsa till dubbel storlek i bunken. Kavla ut degen och forma den sedan till en julgalt och låt den sedan också jäsa på plåt 10 minuter. Pensla gärna med ägg. Grädda sedan i ugn (275 °) i cirka 10 minuter. GO' JUL OCH GU' SIN JERT HEIM!

Jörgen Hedman

**Rickul/Nuckö
Hembygdsförening**

Många av föreningens medlemmar anser att ansökningarna om återlämning av egendom handläggs för långsamt.

Vid en byombudsträff den 26 september fick styrelsen i uppdrag att bilda en arbetsgrupp för att driva på i denna fråga.

Arbetsgruppen är utsedd och består av Bertil Westerman (sammankallande), Einar Hamberg, Sven Boman och Richard Gineman (adjungerad).

Gruppens verksamhet kommer att presenteras i Medlemsbladet.

Föreningen har nu 543 medlemmar. Vi hoppas på en fortsatt god anslutning 1995!

Medlemsavgiften är 100 kr – för ungdomar to m 25 år endast 50 kr. Vi behöver fler yngre medlemmar. Kanske är ett Ungdomsmedlemskap en lämplig nyårsgåva till någon av Dina yngsta släktingar!

Föreningens postgiro är 55 68 81-1.

Årsmötet äger rum den 1 april 1995. Agnes Callenmark arbetar dessutom med ett medlemsmöte ("Juträff och information") i februari.

Per-Erik Fyhr
Informationskommittén

Tusenfalt tack!

Tre årsklasser unga elever vid Nuckö gymnasium har tack vare SOV med Sven Salin i spetsen fått vara på studieresa i Sverige. Gymnasisterna i vår skola, som läser svenska ämnen i nordisk kultur, fick med egna ögon se Stockholmsområdet och vad det har att bjuda av kulturvärden, besöka Uppsala och Birka, vara i det storslagna Kolmården och på Skansen. De fick möjlighet att komplettera sina kunskaper i svenska, lyssna på föreläsningar om dagens svenska samhälle, bekanta sig med dess utomordentliga sociala omsorgssystem, gå på teater, se industri-företag och mycket annat.

Studieresornas program utarbetades, samordnades och genomfördes förträffligt av alla våra elevers och medföljande lärares gemensamma fa-

vorit – mannen med det trevliga sin-
nelaget och de goda ledaregenskaper-
na, Herbert Stahl. Vi riktar alla vårt
tack till honom!

Dessa resor har stor betydelse för
vidgning av elevernas vyer och som
stimulans att lära det svenska språket.
Det väsentligaste med resorna är dock
kopplingen till det estlandssvenska.
Under ett halvt århundrade har man
inte talat särskilt mycket om estlands-
svenskar i Estland. Vad dagens unga
kände till var blott att på vissa områden
hade det bott svenskar. Tack vare den
ändrade nationalitetspolitiken och
SESK:s aktiva verksamhet har man
under de senaste åren åter börjat in-
tressera sig för estlandssvenskarnas
historia och kulturtraditioner. En av
Nuckö gymnasiums målsättningar är
strävan att utforska och bevara denna
särpräglade kultur. Gymnasisterna får
i skolan forska i skriftliga källor utgiv-
na i Sverige, Estland och annorstädes.
De sysslar med insamling och systema-
tisering av estlandssvenskt material
under ledning av läraren Ivar Rüütli.
Men det går inte att jämföra med bety-
delsen av direktkontakter. Just studie-
resorna, då de fick bo i estlandssvens-
ska familjer och personligen träffa
svenskar från Ormsö, Rågö, Nargö,
Rickul, Nuckö och Hapsal, höra hur
estlandssvenskar bott och verkat, om
familjernas öden efter avfärden från
Estland, om estlandssvenskarnas
framtid – denna omedelbara personli-
ga erfarenhet lämnar hos de unga out-
plånliga spår. För dem är det estlands-
svenska inte längre något abstrakt utan
något erfaret reellt.

Kära ni, som under flera år har öpp-
nat edra hem för våra unga, har ställt
upp för dem och skött om dem, det
som ni genom dessa unga har gjort för
den estlandssvenska kulturen är verkli-
gen fruktbarande.

Må ni ha tusenfalt tack!

Laine Belovas
Rektor

Släktforskare, Ormsö

Du som har släktforskat, du som håller
på och du som är intresserad av att bör-
ja är välkommen till Vikingagatan 25.
SOV:s exp kl. 13.00 lördagen den 18
februari 1995.

Vi är några som håller på och vet att
det finns både de som har forskat och
de som vill börja. Mycket av forsk-
ningsmaterialet kan vara gemensamt
och någon annan kan ha den felande
pusselbiten, så ta med dig det du har
och kom.

För förtäringens skull ring och an-
mäl dig till Margareta på SOV:s exp.
tel: 08-32 48 78.

Temakvällar

Arkivgruppen kommer under vintern
att ordna temakvällar för Er unga och
gamla, som är intresserade av Edra
förfäders hembygd.

I SOV:s arkiv finns filmer, fotogra-
fier, ljudband och även en del doku-
ment från tiden före flykten. Vi kom-
mer att visa en del av detta material.

Vi har delat upp kvällarna enligt
följande:

- 18/1 Ormsö
- 1/2 Rickul-Odensholm
- 15/2 Rågö-Korkis-Vippal
- 1/3 Nuckö
- 15/3 Runö

Nargö i april. Datum meddelas i Kust-
bon nr 1 1995.

Vi (dvs Bertil Björk, Sven Svärd,
Elvine Smedberg, Hjalmar Stenberg
och Herman Treiberg) finns på Vikin-
gagatan 25 från kl. 16.30.

Film, video m m kommer att visas
ca kl. 18.30–20.

Välkomna!

Arkivgruppen

ESTO 1996

Huvudkommittén i Sverige är nu orga-
niserad med Sven Hansson (nucköätt-
ling) som ordförande. Ett tjugotal
funktionärer är nominerade.

Kommitténs ordförande har inbjudit
estlandssvenskarna till medverkan och
önskat en estlandssvensk kontaktperson.
Till denna funktion har styrelsen
för SOV utsett Hugo Mickelin. Hugo
var även estlandssvenskarnas represen-
tant i huvudkommittén när ESTO 1980
genomfördes i Stockholm.

Kustbon kommer successivt att in-
formera om ESTO-förberedelserna.

Sven Salin

Ny på vår expedition från den 1 oktober

Margareta Hammerman är vår nya per-
son på expeditionen på Vikingagatan.
Hon utbildar sig till Informatör på
kvällarna, har tidigare arbetat som
barnstugechef i Järfälla kommun.
Margareta är gift med Tage Hammer-
man, som är född på Norsmes i Kärr-
slätt på Ormsö. De har tre nästan vux-
na barn Therese, Kristin och Göran.
Therese är med i Kärrslätts byalag. Fa-
miljen bor i Järfälla.

Ett av flera fritidsintressen är släkt-
forskning och Margareta ställer gärna
upp med råd till intresserade.

SONGS JULMÄRKE

Beställ vårt brevärke!
Ett ark om 36 märken
79:- inkl porto.

Betala till PG 486 15 63-7.

Välkommen att bli medlem i SONG!

Föreningen riktar sig främst till dem som är födda i Sverige och har
estlandssvenskt ursprung, men alla intresserade är lika välkomna.
Medlemsavgiften är 80:-.

Vårt medlemsblad SONG-häftet kommer 4 ggr per år och kostar inget
extra. Där odlar vi intresset för estlandssvensk historia och kultur hos
den yngre generationen. Vi har också en SONG-kör.

För dig som enbart vill prenumerera gäller samma pris dvs 80 kronor.
För utlandsporto tillkommer 40 kronor.

Alla nya medlemmar som betalar medlemsavgiften före 95-01-31 får
SONG-häftet nr 4/94 och 2 vykort i färg med motiv av Erik Schmidt
utan extra kostnad.

Pg 486 15 63-7. Fyll i läsbar avsändare och meddela helst var
du har dina rötter.

SVENSKA ODLINGENS NYA GENERATION

Olle Lindström in memoriam

Även Svenska Odlingens Vänner och Ormsö hembygdsförening har drabbats hårt genom M/S Estonias undergång natten mellan den 27 och 28 september. Bland de många ombord fanns också Olle Lindström och hans hustru Tyra. Genom Olle Lindströms bortgång har SOV och Ormsö Hembygdsförening förlorat en ovärderlig medarbetare. Han var vice ordförande i SOVs styrelse och medlem i Ormsö Hembygdsförenings styrelse. Under de sista åren engagerade han sig hårt för att reda ut de snåriga ägarförhållandena till mark och fastigheter i Estland. Hans hjärta klappade särskilt varmt för Ormsö, som han ville bevara åt våra efterkommande.

Många av oss har också i Olle förlor-

rat en nära och kär vän. Jag kommer alltid att minnas den tidiga morgonen den 28 september. Telefonen ringde i gryningen och jag kände genast igen Ain Sarvs röst, som med återhållen gråt sa: "Estonia har sjunkit och Olle Lindström var med ombord".

Jag minns tydligt de många gånger jag rest runt på Ormsö tillsammans med Olle. Få människor kände öns byar och gårdar så väl som Olle. Trots det förfall och den vanvård som vi såg, var Olle alltid full av optimism och idéer. Han såg möjligheter där andra bara såg problem. Senast var vi tillsammans under Ormsödagarerna i slutet av juli. Vi guidade Estlands president, Lennart Meri, runt ön. Genom sin kännedom om ön och sina kunskaper i estniska var Olle en ovärderlig tillgång. Jag kommer alltid att minnas stunden på stranden vid Sviby brygga. Vi tittade ut en plats där vi skulle resa en minnessten över alla dem som lämnat Ormsö på flykt i småbåtar eller med större lastfartyg. En del av dessa kom aldrig fram till Finland eller Sverige. De fängades upp av patrullbåtar eller omkom på Östersjön. Olle läste sin stora dikt om flykten på Ormsödialekt, vars första strof lyder:

*Ve skuld gå rim bärt från Ormse lände
te avsked räkt ve nu gälle hånde
Tom som blivo baket tom berja gråt
te Isak starta sin motorbåt.*

Vid SOV:s styrelsesammanträde den 8 september – det sista som Olle Lindström var med på – fick han en rad nya uppdrag, bl a att representera SOV och hålla ett anförande vid avtäckningen av monumentet "Frihetens port", att representera SOV i styrelsen för det estlandssvenska museet i Hapsal och att göra ett program för den kurs i kommunal demokrati, som vi

fått SIDA-bidrag till att genomföra för lärare vid Paschleps folkhögskola. Den sista kontakt, som jag hade med Olle, var kort före hans avresa till Estland när vi diskuterade just detta program. Själv fick han inte möjlighet att slutföra något av allt detta.

Olle Lindströms snabba intellekt, hans diplomatiska och pedagogiska skicklighet, hans oerhörda arbetskapacitet och hans verbala förmåga både på svenska och på estniska har varit mycket stora tillgångar för kulturföreningen och för Ormsö hembygdsförening. Många minns säkert hur han med stor pedagogisk skicklighet och outtröttligt tålamod redogjorde för de svåra förhandlingarna med de estniska myndigheterna om ansökningsförfarandet när det gäller att återfå gårdar och egendom. Han gjorde också stora insatser i småöarnas parlament, när det gäller att värna den känsliga miljön på de öar som utgör huvuddelen av Estlands svenskbygder.

Låt mig till slut bara ge ytterligare ett exempel på Olle Lindströms oerhört stora skicklighet och hans anspråkslösa framtoning. Hapsals nya hotell skulle invigas av dåvarande premiärministern Savisaar. Förutom estniska dignitärer från regeringen, staden Hapsal och olika banker fanns det också svenska delegationer från bl a Riksbyggen, vänorten Haninge m fl. Men ingen hade tänkt på att Savisaars tal också borde tolkas till svenska. Då stiger Olle Lindström fram och säger på sitt anspråkslösa sätt: "Om ingen annan vill så kan ju jag alltid försöka". Varefter han tolkade talet på ett lysande sätt. Han fick sedan också av bara farten tolka de svenska talen till estniska, vilket han gjorde lika bra.

Jag har här huvudsakligen uppehållit mig vid Olle Lindströms insatser för Svenska Odlingens Vänner och Ormsö hembygdsförening. Men inte ens inom dessa områden har jag kunnat ge en heltäckande bild av Olles betydelse. Låt mig ändå påminna om några drag i Olle Lindströms historia och karriär.

Olle Lindström föddes på Ormsö 1926 och flydde 1943 i en liten öppen motorbåt till Sverige. Efter studentexamen som privatist fortsatte han sina studier vid Stockholms högskola och var samtidigt några år lärare och husfar på Viggbyholmskolan. Han var i början av 60-talet studiesekreterare inom Motorförarnas helnykterhetsförbund och kom 1966 till Riksbyggen. Inom detta företag hade han många olika befattningar och avancerade så småningom till vice verkställande direktör. Han hade åtskilliga internationella uppdrag för bl a SIDA, Internationella kooperativa alliansen m fl. Flera av dessa uppdrag hade han kvar även efter

KALLELSE TILL

SOV:s ÅRSMÖTE

Lördagen den 8 april kl 13.00
Eesti Maja, Wallingatan 32-34 i Stockholm.

PROGRAM

Tillbakablick över Minnesåret 1994 av Sven Salin.
Sedvanliga årsmötesförhandlingar.
Sång och musik · Kaffeservering.
Hjärtligt välkomna!

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER
Styrelsen.

sin pensionering 1991. Han anlätades också av Estlands regering, som rådgivare i olika byggnadsärenden. Genom sin stora sakkunskap och långa erfarenhet, sin diplomatiska skicklighet och sina goda språkkunskaper kunde han göra ovärderliga insatser både för Estland och estlandssvenskarna.

Det sägs ofta lite lättvindigt om mäniskor att de är oundärliga. När det gäller Olle Lindström så är detta bokstavligen sant. Han är oersättlig. Låt oss ändå vara mycket tacksamma för allt det som Olle hann uträtta för Svenska Odlingens Vänner, Hembygdsföreningen och estlandssvenskarna. Låt oss minnas honom som en mycket begåvad, varm och generös människa och låt oss hedra hans minne genom att fortsätta hans livsgärning.

Sven Salin

Anne-Marie Cronström in memoriam

I Estonia-katastrofen förlorade Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA) tre medarbetare. En av dem var Anne-Marie Cronström. Hon var född i Vasa 1923, dotter till bankkamrer Alfred Nelin och hans hustru Elin, född Petander. Hon blev student vid Vasa svenska samskola 1941 och studerade vid Helsingfors universitet 1941-44. År 1945 flyttade hon till Uppsala, där hon 1953 avlade fil. kand.-examen med nordiska språk och nordisk och jämförande folklivsforskning som huvudämnen.

Sedan juni 1945 arbetade hon vid fil. dr Nils Tibergs sida vid ULMA:s estlandssvenska avdelning, där hon excerperade och redigerade upptecknat material för den estlandssvenska ordboken. Efter Tibergs död 1980 svarade hon i stort sett ensam för avdelningens verksamhet, vilket hon fortsatte med även efter sin pensionering. Under de senaste åren har intresset varit stort för den estlandssvenska kulturskatt som förvaras i ULMA och vi har med glädje sett hur tillströmningen av besökare till avdelningen har ökat. Både etnologer och dialektologer från Estland har tillbringat långa perioder flitigt forskande i materialet. Anne-Maries specialkunskaper om de estlandssvenska målen och djupa förtrogenhet med samlingarna blev i det sammanhanget oundärliga.

Det var först sommaren 1990 i samband med Ormsö kyrkas återinvigning som Anne-Marie fick möjlighet att besöka Estland. Året därpå hade jag själv under några oförglömliga dagar tillfäl-

le att i sällskap med Anne-Marie och hennes make delta i Runöbornas återbesök på sin hemö. Den här gången reste hon tillsammans med ett par arbetskamrater för att hälsa på vänner vid systerinstitutionerna i Tallinn. Vi kommer alltid att minnas deras förvåntansfulla glädje, när de lämnade ULMA för sista gången.

Jämsides med arbetet vid ULMA verkade Anne-Marie under åren 1954-92 som excerptist vid Ordbok över Sveriges dialekter (OSD). Under den tiden skrev hon närmare en halv miljon excerptblad. Hon var en synnerligen omsorgsfull excerptist, därom kan jag själv vittna, som under en period hade till uppgift att granska hennes arbete. Hon fick också 1988 ett välförtjänt pris av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för sin "hängivna, skickliga och resultatrika excerptering" för OSD.

Det är tomt efter Anne-Marie. Mycken kunskap - nästan ett halvt sekels erfarenhet - har gått förlorad med henne. Vi känner oss handfallna, när hon inte längre kan svara på våra frågor. Vi tyckte om henne och vi behövde henne. Frid över hennes minne.

Maj Reinhamm
ARKIVCHEF

Arthur Sigvard Enggrön in memoriam

Arthur var född 11 oktober 1927 på Stora Rågö, Nedergårds, Storbyn. Han flydde till Sverige den 11 september 1943 i en gammal motorbåt som iordningställdes för unga män, för att de skulle undkomma fronten.

Färden över Finska viken var mycket besvärlig med den gamla båten som läckte och en motor som strejkade för det mesta. Ankomsten till Ekenäs i finska skärgården där han och de andra som var med i båten, fick hjälp av finska kustbevakningen. Strax efter ankomsten till Ekenäs sjönk båten.

Sedan fortsatte färden till Åbo, och vidare med passagerarfartyget Nordstjärnan till Sverige.

Arthur har på senare år varit bosatt på Gotland.

Saknad efter M/S Estonias förlisning 28 september 1994.

Familjerna Enggrön

BOKANMÄLAN

Släkthistoriskt storverk!

Under hösten utkom Jörgen Hedmans senaste verk kring gammalsvenskbybornas öden. Denna gång rör det sig om en släkthistorisk sammanställning, utgiven på visbyförlaget Ödins under rubriken **Svenskbyläkter**. Boken finns att köpa hos SOV till priset 240 kr.

Skenbart kan denna omfattande volym (266 sidor, inbunden) förefalla att vara något mycket internt för gammalsvenskbyborna och deras ättlingar eftersom bokens undertitel preciserar innehållet till "Släktförteckningar över familjerna från Gammalsvenskby i Ukraina". Vem utanför den innersta kretsen är intresserad av familjen Albers eller familjen Hinas släkterelationer över tiden?

Det roliga med Jörgen Hedmans bok är att den inte är en vanlig sammanställning av resultaten från genomförd släktforskning utan att den också för den i Gammalsvenskby mindre väl orienterade personen har något att erbjuda. Detta gäller trots att bokens huvuddel utgöres av tabeller över de olika släkterna som varit bofasta i byn vid

Dneprs strand efter förvisningen från Dagö 1781 och fram till dess att huvuddelen av byns invånare evakuerades till Sverige 1929. Svenskbybornas öden har varit så skiftande och så främmande för oss i den svenska torvan fast och tryggt rotade att de till och med kortlugget framställda i bokens släkttabeller blir spännande läsning och åtminstone jag fascinerades av deras innehåll närmast som av en detektivroman. Vad sägs om följande t.ex. Maria f 1897 (sjuksköterska, g Belio, förrymd med banditen Vaska Bauer 1924)... Vilka öden döljer sig bakom en sådan sentens?

Det är också ett detektivarbete som redovisas i boken, som inte bara tar upp alla kända medlemmar i de olika svenskbyläkterna under perioden man bodde i Ukraina. Arbetets största forskningsinsats föreställer jag mig liggande i att för varje släkt som stammade från Röicks på Dagö (en del svenskbyläkters anfäder kom från de angränsande tyska byarna, andra var krigsfångar från Sverige som efter Gustaf III:s ryska krig placerades bland "landsmän") har dennas relationer bakåt i tiden utretts så noggrant att man får veta inte bara vilka manliga förfäder släkten hade på Dagö, utan också från vilken by och hake man kom samt i många fall vilken gård man brukat under 16- och 1700-talen. Svenskbyläkternas ur-

sprung spåras bakåt i tiden så långt det finns skattehandlingar bevarade något så när kontinuerligt – i fallet Dagö från och med den svenska erövringen av ön år 1563.

Skattehandlingar tar i allmänhet bara upp information om den skattskyldige medan dennes familj ur skattsynpunkt varit ointressant. Detta var fallet också i Estland. Det gör att man inte utan annat, parallellt, källmaterial kan klarlägga annat än dagögårdarnas familjefäder och därigenom bara om en obruten kedja far – son existerat kan följa en släkt bakåt till 1500-talet. Sådant parallellt källmaterial existerar inte annat än högst fragmentariskt. Däremot redovisar vissa skattehandlingar hur många husbönder, bröder, vuxna söner och inhysingar som gårdarna hyste – detta kan ge intressanta upplysningar om åtminstone den manliga arbetsstyrkans omfattning i relation till de (hårda) prestationer som godsägaren krävde men också i relation till gårdens omfång.

Eftersom kyrkböcker från Dagö finns bevarade från och med år 1728 på det estniska historiska statsarkivet i Dorpat är det från och med denna tid möjligt att följa hela familjer via de förteckningar över döpta, vigda och döda som dessa utgöres av. Från och med denna tid blir också tabellerna över svenskbysläkterna mer utförliga. Där tidigare det angetts, t.ex. för Takne släkt 5, Tabell 1:

Röicks GREIS f. ca 1490. För övrigt okänd G m X

Söner: Jürgen f ca 1520, Anders f ca 1525, Greis f ca 1530 (tab 2) och Ewert f ca 1535.

blir det nu fråga om en något fylligare information såsom i tabell 7 för samma släkt (som då brukade gård nr 20 i Röicks, Kåkashaken):

Röicks Mickel Christiansson f ca 1705 – d 1739. Son till tabell 6.

Mickel dog före sin far och tillträdde aldrig som husbonde.

G m Marri f ca 1705 – d före 1770.

Barn: Mickel f 1729 (tab 8) och Magnus f 1733.

Med en kopia på en äldre karta och släktboken i näven föreställer jag mig att det faktiskt skulle kunna gå för dagens svenskbyättlingar från olika familjer att återfinna åtminstone grunderna till de gårdar som 1700-talets förfäder brukade på norra Dagö.

Med den rikare informationen från sjuttonhundratalets kyrkböcker blir det möjligt att kunna spåra t.ex. varifrån ingifta som Marri ovan kom och alltså vilka släkter som genom giftermål knöts till varandra samt hur detta avspeglades i hur de olika gårdarna kom att disponeras. Däremot är informationen ganska mager om den mest kände av alla dagösvenskar, Kitas Irja, folklig bondeledare under kampen mot det feodala adelsväldet under 1600-talet. Om Irja eller Jöran Jacobsson förtäljer källorna inte mer än att han tillsammans med sin brorson brukade en gård i Kiddas 1688 och att hans avlägsna släktingar idag tillhör slakten Mutas. Fallet Kitas Irja belyser släktbokens syfte, nämligen att utreda gammal-svenskbysläkternas rötter. Familjer som däremot bara existerat på Dagö och ej medföljt till Ukraina genom att de dött ut tidigare redovisas ej annat än indirekt. Vill man veta mer om Jöran

Jacobsson och också något om hans familj som dog ut före 1781, får man i stället läsa Jakob Koits fina uppsats om dagöböndernas kamp för sina fri- och rättigheter i tidskriften Svio-Estonica nr X (Lund 1951).

Av samma anledning kan inte tabellerna användas för att ge en fullständig bild av brukarna på alla svenska gårdar på Dagö under 15-, 16- och 1700-talen eftersom släkterna på en del gårdar dött ut före 1781 och ersatts av andra men också då förvisningen/avhysningen till Ukraina inte berörde alla byar utan bara de som låg under godset Hohenholm. Byn Kärdaal längre österut liksom de gårdar i Röicks stora by (den största i Svenskestland) som lydde under prästgården kom ännu några decennier att bestå med sina svenska brukare. Samtidigt föreställer jag mig att den som vill fördjupa sig i sådana spörsmål som här skisserats har en utmärkt utgångspunkt i Svenskbyläkter och inte minst i den noggranna källförteckningen.

Boken innehåller som sagt sammanställningar över alla svenskbyläkter även om man ibland behöver fundera en stund för att komma på det. Jag letade efter slakten Tarras som det hänvisas till på sidan 125 utan att finna den i släktregistret eller i bokens rubriker tills jag kom på att det rörde sig om en gren av slakten Sigalet som egentligen kallades Tarras, vilket nämns i texten. Ja ja, det är inte lätt för den utomstående att tränga in i allt.

Släkterna från Dagö redovisas så långt bak i tiden som det var möjligt med det kontinuerliga källmaterialet från svensktidens början. Slutåret för redovisningen av de olika släkterna framåt har satts till 1929, året för utvandringen till Sverige från Ukraina. Ungefär 200 svenskbybor hade tidigare utvandrat till Canada och knappa 200 till Sibirien, dessa redovisas fram till utvandringsåren tidigare under 1900-talet. Däremot följes längre fram i tiden de svenskbybor som återvände till byn från Sverige 1931 samt det lilla fåtal som stannade kvar. Det är knappa uppgifter som talar sitt tydliga språk om vad man återvände till:

”Gustav blev bortförd och avrättad av NKVD 18/7 1938.”

”Karl återvände 1938 till Gsvby från Sibirien med sina två söner. Familjen kom till Sverige 1945.”

”Simon likviderades under utrensningen i Ukraina 1937.”

Skall man klaga över något i tabellmaterialet så är det att det inte alltid klart framgår vilka familjer som reste till Sverige 1929 (det är underförstått att så var fallet där det inte uttryckligt nämnes något annat). Med litet mer

Avfärden från Dagö i augusti 1781. Oljemålning av Erik Schmidt 1992. Originalen ägs av Föreningen Svenskbyborna och hänger i Svenskbygården. Foto: Erik Schmidt.

En förfallen rökstuga i Kiddas by på Dagö. Foto: Nils Tiberg 1927.

varierande typografi i tabellerna hade det direkt kunnat framgå vilka familjer som emigrerade till Canada, till Sverige och till Sibirien samt vilka som levte kvar i Ukraina.

Förutom släkttabellerna innehåller boken en rik flora av illustrationer. Redan på omslaget möts man av en färgreproduktion av en av nargökonstnären Erik Schmidts målningar från 1992 med tema upprottet från Dagö. De två andra gömmer sig i svartvitt inne i boken och kommer där kanske inte helt till sin rätt.

Bokens illustrationer är hämtade från flera källor. Här återfinns vi flera av Nils Tibergs bilder från 1920-talets Dagö då betydligt mer av bebyggelse och landskap påminde om svensktiden än idag efter 50 års sovjetisk förödelse. Ett fint exempel är den rökstuga i Kiddas by som Tiberg dokumenterade 1927 och som skall ha varit från tiden före 1781. Med tanke på att taket redan då höll på att rasa in kan man förstå att den inte längre existerar. En annan vacker bild är manbyggnaden till Hohenholms herrgård som ännu finns kvar vid Tibergs besök — idag finns bara en ekonomibyggnad kvar av de boningar i vilka dagösvenskarnas plågoandar dvaldes.

Andra illustrationer härrör sig från det tidiga 1900-talets Gammalsvenskby och från de omfattande dokumentationer av folk och gårdar som utvandrararna lät göra i samband med sin "hemflyttning" till Sverige. Stora hus i sten och en ytligt sett välmående befolkning även om åtminstone en bild, tagen 1929 förvånar eftersom träden inte bär några som helst löv. Man inser att förhållandena måste ha varit eländiga eftersom svenskbyborna var så angelägna att bryta upp från sin skenbara välmåga, bakom vilken dolde sig tvångskollektivering, deportationer och annat.

I samband med upprottet fotograferades samtliga gammalsvenskbybor för de pass som utfärdades. Några sådana

bilder finns också med i boken och utgör naturligtvis ett mycket värdefullt tvärsnitt över hela befolkningen — en del karaktärer är ganska underbara såsom de gamla svärmodiga systrarna Malmas (födda 1848 och 1852).

Slutligen illustreras Svenskbyläkter av bilder från senare tider och på olika håll i världen, efter ankomsten till Sverige 1930, i Ukraina från 1930-talet och framåt, på Dagö under 1990-talet o s v. Illustrationerna är viktiga för att skänka omväxling bland alla tabeller men också för att läsaren skall få en uppfattning om både vilka människor det gällde och vilka förhållanden den levde under vid olika tider.

Förutom tabeller, illustrationer och ett kort introducerande förord innehåller Svenskbyläkter också en bilagedel där viktiga dokument kring dagöböndernas utvandring återges i tabellform och på modern svenska. Här finner läsaren hakerevisionsuppgifter från 1755, klagobrev från de svenska bönderna i Röicks och Kertell rörande boskapspestens härjningar 1753, greve Stenbocks uppsägningsförteckning från 1779, ett utdrag ur prostens Carlbloms kyrkovisitationsprotokoll från Röicks 1770 som tar upp bönderna på pastoratets jord, översten Sinelnikovs förteckning över samtliga dagöfamiljer som lämnade Dagö 1781 samt ett utdrag ur den ryska själarevisionen för Dagö 1782 som visar vilka svenskar som bodde kvar i Röicks. Sinelnikovs förteckning har såvitt jag förstår varit helt nödvändig för att kunna knyta samman Gammalsvenskbyns befolkning med de utvandrade 967 dagöborna samt för att kunna klarlägga vilka dagöbor som dukade under på färden till Ukraina och alltså inte förekom i senare dokument. Bilagorna ger viktiga utgångspunkter för fortsatta studier av dagösvenskarna.

Sammantaget har gammalsvenskbyborna med Svenskbyläkter gammalsvenskbyborna fått ett viktigt bidrag till förståelsen av sin bakgrund. Det är inte

till nackdel i sammanhanget att boken är vackert inbunden och tryckt på belagt papper. Svenskbyläkter ger en god utgångspunkt för vidare släktforskning framåt i tiden för gammalsvenskbybor som bor i Sverige men också information för vidare forskning om sibiriska utvandrare eller om den grupp som bor i Canada. Boken är en väsentlig del av en vidare belysning av det estlandssvenska samhället och det gör att jag varmt kan rekommendera den också till den läsare som har ett mera allmänt intresse för estlandssvenska samhällsförhållanden, i alla fall sådana som gärna tar sig an rön i tabellarisk form. Boken kan dessutom utgöra grund för fortsatt forskning i flera riktningar, några har angivits ovan.

Man kan kanske dessutom se Svenskbyläkter som en utmaning för de olika estlandssvenska bygderna där kunskapen om de äldre släktena ofta är lika litet känd som den har varit hos gammalsvenskbyborna. Det vore fullt möjligt att, naturligtvis med stora ansträngningar, åstadkomma likartade volymer för åtminstone de mer insulära bygderna såsom Ormsö, Pasklep, Rickul, Runö, Rågöarna och Sutlep. Sådana böcker skulle fylla en viktig funktion i den numera livaktiga estlandssvenska släktforskningen men på samma sätt som Svenskbyläkter också kunna utgöra en viktig grund för olika slags vetenskaplig forskning kring den estlandssvenska historien.

Göran Hoppe

"Flitiga händer"

Vår kunnigaste textilkännare, Ingeborg Pöhl-Andersen, har i flera år forskat i det textila arbetet i Estlands svenskbygd. Det har nu resulterat i en bok som hon har givit titeln "Flitiga händer". Det är kvinnohänder hon närmast tänker på. En mycket passande titel då estlandssvenska kvinnor alltid stickade medan de vilade. Urvalet av arbeten, som tagits med, är de som var mest utmärkande för varje bygd. I boken finns kommentarer och många vackra fotografier på de olika textila bruksföremålen. För den stickintresserade finns det ett flertal utförliga beskrivningar och mönster på sockor och vantar, broderi och virkmönster medan de vackra, knypplade spetsarna från Rågö får förbli en ögonfröjd.

Boken är en värdefull kulturkälla och man önskar att den vore tjockare. Priset är rätt högt, 375 kronor, men det är en mycket vacker bok. Att bara titta på den är en njutning. En fin julklapp. Rekommenderas på det varmaste.

Elvine Smedberg

Minneshögtid i Konserthuset i Stockholm 1 oktober 1994

Den under ett par års tid planerade högtiden till minnet av 50-årsdagen av de estniska flyktingarnas och estlandssvenskarnas ankomst till Sverige fick med två dagars varsel förvandlas till en Minneshögtid med anledning av M/S Estonias förlisning under natten den 28 september 1994, på väg från Tallinn till Stockholm.

Det blev en andaktsfull högtid i närvaro av inbjudna hedersgäster, som skulle vara med och fira vår 50-åriga vistelse i Sverige.

Konserthuset var fullsatt. Hedersgästerna representerade svenska staten, regeringen och de myndigheter, som vid stränder var "mottagare" år 1944.

Bland hedersgästerna märktes prinsessan Christina, avgående statsrådet Birgit Friggebo, tillträdande justitieministern Laila Freivalds och estnische ambassadören i Sverige, Margus Laidre.

Närvarande var även SOV:s hedersmedlem Inga Bergholtz i egenskap av rikssvensk kurator i Kommittén för estlandssvenskarna på 40-talet.

Hugo Mickelin

Upprop

Sutleps kapell finns sedan 60-talet prydligt restaurerat i Rocca al Mare i

Tallinn. Enligt den vakthavande vid kapellet hade förflyttningen väckt stark irritation hos lokalbefolkningen, men ingen vågade protestera.

Vid ett besök på Sutleps kyrkogård, som gav ett ljusst och vänligt intryck, berättades detsamma av några Sutlepbör som skötte anhörigas gravar där. Överflyttningen till friluftsmuséet och restaureringen räddade kapellet från förfall, men möjlighet till själaringning vid begravingar gick förlorad.

Vi tror att det finns fler som tycker att själaringning borde ljuda för dem som begravs där nu, liksom för våra förfäder och anhöriga som har sina gravar där. Härmed vill vi rikta ett UPPROP till alla som känner så och som har sina anhöriga begravda där:

Låt oss gemensamt resa en klockstapel på Sutleps kyrkogård. Bidrag till detta kan lämnas på föreningens postgirokontonummer 55 68 81-1. Var god ange ändamålet på blanketten.

Harry Seffers och Richard Gineman

Efterarbeten kring återgång av egendom enligt

ÄGANDERÄTTSREFORMEN I ESTLAND

KAG Revision KB, civilekonom Georg Kalmet, erbjuder i samarbete med i Tallinn verksamma specialister inom äganderättsreformen, Egon Oja, Raivo Bergson och Viktor Bruegel följande tjänster:

- kontakt med hyresgäster vilka f n är bosatta i din eller din familjs fastighet
- formulering av juridiska avtal: hyresavtal, affärsjuridiska avtal m fl
- förhandlingar med dina bekanta, vänner och släktingar/medsökanden
- efterfrågningar vid vederbörliga myndigheter i estniska republiken
- rättslig och affärsrättslig rådgivning enligt lagar i estniska republiken
- förhandlingar vid domstolar i estniska republiken
- byggnadstekniska besiktningar av i Estland auktoriserad byggnadsinspektör
- beräkningar av krav för ekonomiskt lönsamt fastighets- och markinnehav samt drift
- fotoreportage av förväntad, restituerad egendom
- framställning av beslutsunderlag i övrigt inför val av bästa möjliga handlingsalternativ för dig och din familj
- förvaltning av egendom, fastighet, lägenhet, mark och annan egendom
- översättningar till och från estniska, vid behov även från engelska till estniska
- andra tjänster vilka faller sig naturliga inom beskrivna verksamhetsfält.

Passa på att utnyttja ett fördelaktigt tillfälle att befästa, försäkra och effektivisera dina och din familjs materiella rättigheter i den estniska republiken.

Vi kan förvalta återlämnad egendom, sälja den eller skaffa fram ny lägenhet, ny annan egendom på annan, önskad plats tex för erhållen kompensationsersättning.

Moderata priser! Var vänlig ta kontakt med mig!

G A KALMET

Artillerigatan 97, 115 30 Stockholm. Tel och fax 08-664 63 45

*Ormsö
kyrkofond*

Vid fondens bildande i januari 1989 var målsättningen att förse kyrkan med inventarier liknande de som en gång varit och att kyrkan skulle stå redo för återinvigning den 29 juli 1990. Vidare skulle fonden svara för en upprustning av gravgården och stödja den nya församlingens verksamhet.

Som alla vet har kyrkan återinvigts och den kyrkliga verksamheten inom församlingen återupptagits. Ännu återstår en hel del arbete med färdigställandet av församlingshemmet. Frågan om grindar till gravgården har inte fått sin lösning. En fastare form för gravgårdens framtida skötsel är önskvärd. De som under minnesårets firande i somras besökte kyrkan kunde knappast undgå lägga märke till att väggarna både in- och utvändigt är i stort behov av åtgärder. Att så snart efter renoeringen behöva putsa och kalka om väggarna har troligen sin orsak i att arbetet påskyndades inför återinvigningen men också att material och teknik inte var av bästa beskaffenhet. Dokumentation av kyrkans historia, dess öde under ockupationsåren och fram till återinvigningen pågår. Allt detta kräver pengar och alla bidrag, stora som små, är välkomna och mottages med tacksamhet. Fondens postgiro är 409 32 92-3. Använd gärna det giroinbetalningskort som bilagts detta nummer av Kustbon.

John Lindström

Vår kära

Katarina Friberg

född Ahlkvist

* 23 november 1903
† 19 oktober 1994

Sörjd och saknad
men i ljust minne bevarad

Barnbarnen med familjer

Kerstin

Naima

Systrar, svägerska

och svågrar

samt övrig släkt

och vänner

*Ditt kors skall skina
för min blick,
när sist jag somnar in,
o Herre Jesus Krist.
Då viker natten,
morgon bräcker klar.
I liv, i död bliv,
Herre, hos mig kvar.*

Jordfästningen har ägt rum
i stillhet.

Vår älskade

Ester Sommar

född Bäckman på Ormsö

5 december 1931
avled i Göteborg den 25/8 1994

Barn

Barnbarn

Bröder med familjer

samt övrig släkt

och vänner

*Herren är min Herde
god
Mig skall intet fattas
Han mig för till källans
flod
När av törst jag mattas
Han mig vederkvicker väl
På de ängar gröna
Där en ljuvlig ro min själ
I hans vård för röna.*

Min älskade Make

Vår käre Far

Svårfar och Farfar

Lewis Heldring

* 17 april 1929 i Rickul
† 10 september 1994
i Eskilstuna

GUDRUN

JAN och MARI

HANS och ANN

LENA och JOHAN

Barnbarn

*I minnet Du lever kvar
Du finns hos oss kvar
Med glädje vi minns Dig
Precis som Du var.*

Vår käre Far
Morfar och Farfar

Jakob Luks

f. 17 mars 1901

har idag lämnat oss
Eskilstuna den 26 sept. 1994

BARN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Syskon, övrig släkt

och vänner

Ditt minne lever

Vår kära

Erika Rosen

f. Freiberg

* 31 maj 1913 på Nargö
† 21 september 1994 i Norrtälje

Älskad – saknad

MARGIT

IVAR och MARGARETA

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Så går en dag
än från vår tid
och kommer icke mer.*

Vår käre

Lars Svedberg

* 25 juni 1903 på Ormsö

har lämnat oss i sorg
och saknad

Stockholm

den 5 september 1994

GERTRUD

LENNART och BERIT

GUNHILD

och TORSTEN

JOHN och LILL-GID

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Släkt och vänner

*Tomt det blir
i hemmets vrå
Tungt det blir
att ensam gå
Tack käre make
för åren som gått
Tack lilla pappa
för allt vi fått.*

Edvard Berggren

* 19 mars 1917
† 7 september 1994

Sörjd – saknad
av

Släkt och vänner

*I vårt minne Du lever
Du finns alltid kvar
I minnet vi ser Dig
Precis som Du var.*

LITET BIDRAG ÄR OCKSÅ VÄLKOMMET!

Ett fint alternativ till blommor är
en penninggåva till vår kultur-
förening.

Ansvarat att rädda och bevara
estlandssvenskarnas arv åt nya
släktled, undan glömskan, är ett
arbete som inte får avstanna.

*Angående donationer
eller testamenten kontakta
Sven Salin, Bertil Westerman
eller Elmar Nyman.*

SOV:s postgiro 35 13 11-6

Älskade, älskade
mamma och pappa
mormor och morfar

Tyra och Olle Lindström

* 27 okt 1928 * 12 dec 1926
† 28 sept 1994

JOHANNA och JONAS

.Rebecka Samuel Adam

SOFIA och BERT

Felicia Ville

JONATHAN och NINA

KAROLINA

Ellen, Lasse med familj,
övrig släkt
och många vänner

Minnesstund har ägt rum

Vår älskade

Anders Thomson

* 29 september 1909
† 28 september 1994

har efter en tids sjukdom
lämnat oss i ousäglig sorg
och saknad

MARIA

INGRID och SVEN

INGVAR och INGVAR

JOHN och GUN

SVEN och ANN

CLAES-GÖRAN och

INGEGERD

BRITT-MARIE

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Övrig släkt och vänner

*Var inte rädd.
Det finns ett hemligt tecken,
ett namn som skyddar
Dig nu när Du går.
Din ensamhet har stränder
in mot ljuset.
Var inte rädd.
I sanden finns det spår.*

Sv. ps 256

Jordfästningen har ägt rum

VID M/S ESTONIA:S FÖRLISNING DEN 28 SEPTEMBER 1994 SAKNADE ESTLANDSSVENSKAR

STEN OLOF LINDSTRÖM, född på Ormsö den 12 dec. 1926 jämte hans hustru Tyra, Kristina, född i Sverige den 27 okt. 1928.

HJALMAR ALSTRÖM, född på Ormsö den 13 februari 1934 jämte hans hustru Britta Elisabet Magnusson född den 12 oktober 1938 i Färila, Sverige och hennes mor Ellen Magnusson, 78 år, Färila.

ANITA TIMMERMAN-LUND, född den 24 juni 1960, Hägersten. Hennes far Lennart Timmerman var född på Nuckö (Klottorp) 20 mars 1935 och avled 27 juli 1987 i Stockholm.

RENATE LILLEPUU, född Niinemets, född i Vippal den 1 april 1924.

HELVE PÖLLUAED, född Niinemets, syster till Renate och född i Vippal den 29 juli 1935.

LY ÖUNAPUU, född Lindsbach 16 april 1907 och tidigare bosatt i Korkis, där hennes syster Selma var hustru till Anders Lindström från Ormsö, Korkis folkskolas föreståndare. På "Estonia" hade Ly med sig sin make Enn Öunapuu.

ARTHUR SIGVARD ENGGRÖN, född på Rågöarna den 11 oktober 1927.

I S:t Jacobs kyrka i Stockholm, där estniska Evangelisk Lutherska församlingen håller sina gudstjänster, hölls den 6 november en minnesgudstjänst över de saknade från M/S "Estonia".

Det var en mycket högtidlig minnesstund, som prosten Ingo Tiit Jaagu i estniska församlingen hade organiserat.

Anhöriga barn, medelålders och äldre gick i procession till altarringen och tände ljus, som sedan placerades innanför altaret.

Efter högtidsakten gick man från den fullsatta kyrkan i procession till strömkajen utanför Operan där krans med kors kastades i "havet", åtföljd av blommor från anhöriga och andra.

Hugo Mickelin

FAMILJENYTT

FÖDDA

Vi har fått en son
Johannes
Camilla Stenros
Mats Palovaara
K. S. 30 september 1994

*

En dotter
Marian
Svea och Lauri Lindgren
23 oktober 1994

DÖDA

Lars Appelblom, född 17 juni 1920 på Ormsö, avled den 11 mars 1994 på Gotland

Johan Bergström, född den 4 oktober 1918 på Ormsö, avled i juni 1994 i Stockholm

Albert Kübar född den 3 september 1912 i Vippal, avled den 10 november 1994 i Eskilstuna

Gerda Lindström, född den 1 februari 1910 i Vippal avled i augusti 1994

Sven Malm, född den 20 april 1926 på Runö, avled den 10 september 1994 i Stockholm

Hjalmar Nyblom, född den 19 november 1913 på Ormsö avled den 28 september 1994 i Stockholm

Matts Steffensson, född den 15 januari 1920 på Runö, avled den 29 juli på Lidingö

Johannes Österman, född den 9 maj 1905 på Runö, avled den 29 september 1994 på Singö

Fyller du 50 år?

SOV:S FÖDELSEDAGSLISTOR grundar sig på listor över medlemmar som är födda 1944 eller tidigare. För att kunna gratulera våra blivande 50-åringar måste vi er meddela oss födelsedatum och härstammingsort.

Skriv till SOV
Vikingagatan 25,
113 42 Stockholm.

BEMÄRKESEDAGAR

1:a KVARTALET 1995

97 ÅR

Heinrich Teichman, född den 17 februari 1898, Nuckö/Canada
Maria Grauverk, född Grigoriev den 19 februari, S:t Petersburg/Ormsö
Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö

95 ÅR

Amanda Engman, född Pärko den 10 januari 1900, Reval

94 ÅR

Asta Julia Leontine Nau, född Malm den 20 januari 1901, Reval

92 ÅR

Robert Valentin Dreiman, född den 22 januari 1903, Reval
Voldemar Blomberg, född den 21 mars 1903, Rickul
Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval

91 ÅR

Ida Åkerblad, född Hamberg den 7 januari 1904, Rickul

90 ÅR

Maria Fält, född den 10 januari 1905, Ormsö

Helene Mathiesen, född Sedman den 20 januari 1905, Nuckö
 Herman Rosenborg, född den 24 januari 1905, Rågöarna
 Maria Svärd, född Hammerman den 24 januari 1905, Ormsö
 Ksenia Pisarev, född den 5 februari 1905, Reval
 Maria Adelman, född Mägi den 10 februari 1905, Nuckö
 Leida Luks född Kull den 19 februari 1905, Rickul
 Fanny Köosson, född Luther den 4 mars 1905, Reval
 Hilda Hermine Strickman, född Keelman den 9 mars 1905, Korkis
 Hermine Vikman, född Villberg den 18 mars 1905, Reval
 Johannes Okerblad, född den 22 mars 1905, Rickul
 Gertrud Svedberg, född Jonell den 25 mars 1905, Ormsö
 Birgitta Bäckman, född Wikström den 29 mars 1905, Ormsö

85 ÅR

Amalia Teresia Klanberg, född Noter den 9 januari 1910, Nuckö
 Maria Olin, född den 27 januari 1910, Ormsö
 Elsa Silberberg, född Bertelsson den 18 februari 1910, Nargö
 Gertrud Sjöström, född Stenros den 27 februari 1910, Ormsö
 Pauline Koinberg, född Hamberg den 1 mars 1910, Rickul
 Alice Tennisberg, född den 5 mars 1910, Nuckö
 Rita Alida Bertelsson, född Rosen den 24 mars 1910, Nargö

80 ÅR

Valdemar Brunberg, född den 16 november 1914, Roslep
 Maria Blomman, född Norrman den 1 januari 1915, Ormsö
 Valdemar Gottfried Österman, född den 9 januari 1915, Rickul
 Elvine Heyman, född Grönlund den 12 januari 1915, Rågöarna
 Edvin Vesterholm, född den 12 januari 1915, Rickul
 Signe Rosen, född Blees den 23 januari 1915, Reval

*Glöm inte
att skriva en rad
till Kustbon
när ni har bröllop,
eller firar födslar,
silver-, guld- eller
diamantbröllop!*

Leontine Österman, född den 14 februari 1915, Rickul
 Einar Ludvig Rosen, född den 28 februari 1915, Nargö
 Maria Lilja, född Kornblom den 5 mars 1915, Ormsö
 Armilde Elisabeth Simonsson, född Winkelberg den 15 mars 1915, Reval
 Artur Koinberg, född den 21 mars 1915, Nuckö

75 ÅR

Herman Heyman, född den 4 januari 1920, Rickul
 Karin Palmkron, född den 17 januari 1920, Korkis
 Meerike Rahu-Fried, född Kaljas den 26 januari 1920, Reval
 Silvia Heli Karis, född den 28 februari 1920, Dorpat
 Enn Maripuu, född den 7 februari 1920, Nuckö
 Erna Rosine Asp, född Strandberg den 15 februari 1920, Rickul
 Selman Margareta Pöllupüü, född Matson den 22 februari 1920, Reval
 Constantin Roos, född den 22 februari 1920, Reval
 Edvard Moll, född den 26 februari 1920, Ormsö
 Manfred Gunnar Stenberg, född den 26 februari 1920, Rickul
 Helga Suurvee, född Maido den 6 mars 1920, Dorpat
 Jaan Lembit Pürge, född den 7 mars 1920, Reval
 Maria Pihl, född Söderlund den 10 mars 1920, Ormsö
 Ingrid Luther, född den 15 mars 1920, Nargö
 Oskar Mäele, född den 16 mars 1920, Korkis
 Magdalena Drejer, född Melin den 19 mars 1920, Runö
 Karl Nilsson, född den 25 mars 1920, Pärnau
 Hulda Brick, född Timmerman den 25 mars 1920, Nuckö
 Elfrida Friberg, född Barud den 26 mars 1920, Nuckö
 Tore Kreek, född den 29 mars 1920, Hapsal

70 ÅR

Sylvia Ambros, född Viiburg den 1 januari 1925, Dorpat
 Armilde Ingeborg Johansson, född Ahlström den 2 januari 1925, Ormsö
 Aurelia Oliva Brun, född Brunberg den 6 januari 1925, Rickul
 Otilja Katarina Ingeborg Alros, född Benholm den 8 januari 1925, Ormsö
 Viktor Emanuel Grauverk, född den 9 januari 1925, Ormsö
 Agneta Wallin, född Kornblom, den 13 januari 1925, Ormsö
 Axel Hallman, född den 14 januari 1925, Rickul
 Maria Pettersson, född Gärdström 14 januari 1925, Ormsö

Gunnar Samuel Freiman, den 19 januari 1925, Nuckö
 Alida Gustafsson, född Öman den 20 januari 1925, Ormsö
 Maria Gustavsson, född Andersin den 22 januari 1925, Ormsö
 Greta Herta Hamrén, född Vesterblom den 25 januari 1925, Ormsö
 Ivar Tambret Saare, född den 28 januari 1925, Reval
 Valter Fridolf Grönlund, född den 31 januari 1925, Rågöarna
 Sven Helmut Talback, född den 31 januari 1925, Nuckö
 Harald Erkas, född den 7 februari 1925, Odensholm
 Ingrid Irene Holm, född Heyman den 7 februari 1925, Rickul
 Fredrik Melin, född den 7 februari 1925, Runö
 Dagny Irene Johansson, född Blomberg den 15 februari 1925, Rickul
 Gunnar Herbert Lemberg, född den 21 februari 1925, Nuckö
 Ivar Brus, född den 24 februari 1925, Odensholm
 Edvard Johannes Murman, född den 24 februari 1925, Ormsö
 Albin Edvin Sjöman, född den 1 mars 1925, Ormsö
 Ivar Holm, född den 12 mars 1925, Ormsö
 Egil Hamnholm, född den 3 mars 1925, Ormsö
 Elvine Maria Beckman, född den 5 mars 1925, Ormsö
 Axel Vladimir Arvik, född den 9 mars 1925, Ormsö
 Hilda Fredlund, född Sjöström den 11 mars 1925, Ormsö
 Elvira Viktoria Brunberg, född den 16 mars 1925, Rickul
 Elin Marianne Hausman, född Pöhl den 16 mars 1925, Rågöarna
 Mildred Aurelia Hamberg, född Vesterman den 25 mars 1925, Rickul
 Lina Bäckström, född Liljebäck den 26 mars 1925, Ormsö

65 ÅR

Karin-Edit Forsström, född Strandberg den 3 januari 1930, Rickul
 John Allan Lindström, född den 4 januari 1930, Ormsö
 Greta Adele Fällman, född Strandsten den 5 januari 1930, Rickul
 Bertil Westerman, född den 6 januari 1930, Rickul
 Alfons Aavik, född den 8 januari 1930, Reval
 Marcella Berg, född den 8 januari 1930, Reval
 Edgar Edvin Selin, född den 10 januari 1930, Ormsö
 Elna Elvira Strömblad, född Dyrberg den 12 januari 1930, Rickul
 Elmere Borrman, född den 18 januari 1930, Rickul

God Jul och Gott Nytt År!

Harald Artur Viberg, född den 19 januari 1930, Rickul

Sven Hjalmar Lundre, född den 19 januari 1930, Ormsö

Helmut Kask, född den 26 januari 1930, Ormsö

Lia Sara Persson, född Deemus den 27 januari 1930, Reval

Helmut Axel Brun, född den 5 februari 1930, Nuckö

Gunnar Tens, född den 7 februari 1930, Nuckö

Ivar Ahlberg, född den 8 februari 1930, Rickul

Fredrik Ekman, född den 11 februari 1930, Rickul

Holger Albert Derblom, född den 26 februari 1930, Nuckö

Aino Grönberg, född den 2 mars 1930, Nuckö

Maria Fagerros, född den 3 mars 1930, Ormsö

Bengt Isak Albert Ullisgård, född den 9 mars 1930, Runö

Edvin Sigvard Enkel, född den 11 mars 1930, Ormsö

Birger Manfred Stahl, född den 11 mars 1930, Rickul

Elvine Matson, född Ellerbusk, den 15 mars 1930, Runö

Elmar Nano, född den 16 mars 1930, Nuckö

Linda Andersson, född Timmerman född den 20 mars 1930, Nuckö

Axel Henning Öman, född den 20 mars 1930, Ormsö

Axelina Järve, född den 29 mars 1930, Rickul

Signe Amalia Nyman, född Strömkvist den 29 mars 1930, Rickul

Axel Emil Melin, född den 31 mars 1930, Runö

60 ÅR

Elis Edvin Vesterlin, född den 1 januari 1935, Ormsö

Gunnar Granberg, född den 2 januari 1935, Runö

Olof Jakob Nee, född den 3 januari 1935, Runö

Karin Märta Rut Lindström, född den 8 januari 1935, Ormsö

Villard Hjalmar Timm, född den 10 januari 1935, Ormsö

Sigvard Henrik Barud, född den 13 januari, 1935, Nuckö

Inga Edit Bunberg, född den 13 januari 1935, Rickul

Hilda Lundgren, född den 15 januari 1935, Rickul

Jimm Artur Grönman, född den 17 januari 1935, Ormsö

Einar Seedman, född den 17 januari 1935, Nuckö

Einar Engman, född den 24 januari 1935, Rickul

Elvi Ribohn, född den 24 januari 1935, Nuckö

Lennart Algot Lundberg, född den 26 januari 1935, Rickul

Lennart Hallman, född den 30 januari 1935, Rickul

Inga Ottilia Heyman, född den 4 februari 1935, Rickul

Uno Gustav Österman, född den 4 februari 1935, Nuckö

Osvald Herbert Luks, född den 4 februari 1935, Rickul

Ingvar Harald Lindkvist, född den 5 februari 1935, Ormsö

Cornilde Sjölund, född den 8 februari 1935, Rågöarna

Nils Johannes Zeisig, född den 11 februari 1935, Nuckö

Henrik Emil Nyman, född den 16 februari 1935, Ormsö

Karin Anette Tegelberg, född den 16 februari 1935, Reval

Hilding Stahl, född den 19 februari 1935, Rickul

Ann Mari Elisabet Högländer, född den 20 februari 1935, Finland/Rågöarna

Heller Läkk, född den 22 februari 1935, Dagö

Ingemar Johan Vennberg, född den 22 februari 1935, Helsingfors, Ormsö

Elvine Ester Förberg, född den 23 februari 1935, Ormsö

Ingrid Elsa Ahlberg, född den 25 februari 1935, Ormsö

Einar Viktor Häggblom, född den 3 mars 1935, Ormsö

Asta Ruderström, född den 8 mars 1935, Vippal

Maria Ester Svahn, född den 9 mars 1935, Ormsö

Peet Erik Amberg, född den 10 mars 1935, Hapsal

Gunhild Ingeborg Strömkvist, född den 11 mars 1935, Rickul

Gunnel Alice Nilsson, född Westin den 12 mars 1935, Mörsil/Reval

Juta Sekobon, född den 13 mars 1935, Nuckö

Emil Edvard Gäddman, född den 14 mars 1935, Ormsö

Elvira Linnea Thomson, född den 17 mars 1935, Rickul

Else Vatsfelt, född 22 mars 1935, Vippal

Lars Masing, född den 25 mars 1935, Rakvere

Ain Söödor, född den 25 mars 1935, Reval

Helve Engman, född den 27 mars 1935, Reval

Johannes Henning Öman, född den 29 mars 1935, Nargö

Heldur Luther, född den 29 mars 1935, Nargö

Olof Åkerblad, född den 30 mars 1935, Rickul

50 ÅR

Göran Fridebert Treiberg, född den 1 januari 1945, Sverige/Rickul

Hans Peedu, född den 4 januari 1945, Stockholm/Nuckö

Lennart Ingemar Ekman, född den 7 januari 1945, Tuna/Rickul

Leif Klas Alfred Borrman, född den 10 januari 1945, Stjärnhov/Rickul

Stig Sture Grönlund, född den 12 januari, Söderåkra/Rågö

Guy Kenneth Rönkvist, född den 21 januari 1945, Stockholm/Ormsö

Signe Helje Villsaar, född den 22 januari 1945, Örebro/Korkis

Edvin Nyman, född den 1 februari 1945, Hjorted/Nuckö

Birgit Elsa Elisabeth Grenfeldt, född den 2 februari 1945, Fiskeby/Rickul

Laine Läkk, född den 4 februari 1945, Blidö/Dagö

Bengt Göran Ahlberg, född den 6 februari 1945, Ösmo/Rickul

Vivan Elisabeth Björnell, född den 7 februari 1945, Falköping/Neve

Maj-Britt Grundström, född den 8 februari 1945, Sverige/Ormsö

Signe Alfhild Linnea Arvius född Österman, den 11 februari 1945, Sverige/Runö

Vivi Marianne Thomson, född den 13 februari 1945 Sverige/Rickul

Anne-Marina Laidna, född den 18 februari 1945, Eskilstuna/Nargö

Karl Anders Adelman, född den 20 februari 1945, Håtuna/Rickul

Asta Astrid Hamberg, född den 24 februari 1945, Rotebro/Rickul

Aina Laansoo, född den 1 mars 1945, Helgesta/Nuckö

Inger Milvi Besterman, född den 1 mars 1945, Västerås/Rickul

Frank Göran Westerholm, född den 16 mars 1945, Uppsala/Rickul

Signhild Gertrud Margareta Karlsson, född den 17 mars 1945, Näs Gotland/Ormsö

Evert Ingemar Uusaar, född den 17 mars 1945, Knivsta/Rickul

Birgit Blomman, född den 18 mars 1945, Sverige/Ormsö

Ulla-Britta Irene Pella, född den 31 mars 1945, Enskede/Korkis